

SKAPA ETT EUROPA FÖR OCH MED BARNEN

Riktlinjer från Europarådets ministerkommitté för ett barnvänligt rättsväsende

COUNCIL OF EUROPE CONSEIL DE L'EUROPE

**Riktlinjer från
Europarådets
ministerkommitté
för ett barnvänligt
rättsväsende**

*antagna av Europarådets
ministerkommitté
den 17 november 2010
samt motivering*

Europarådets program
”Skapa ett Europa för och med barnen”

www.coe.int/children

Engelsk upplaga:
Guidelines of the Committee of Ministers of the Council of Europe on child-friendly justice

ISBN 978-92-871-7274-7

Texterna i denna publikation får återges, under förutsättning att titel och källa, dvs. Europarådet, anges. Om texterna är avsedda för kommersiell användning eller översätts till ett av Europarådets icke-officiella språk, kontakta publishing@coe.int.

Europarådets program för att skapa ett Europa för och med barnen (Building a Europe for and with children) har inrättats för att säkerställa och främja barns mänskliga rättigheter, samt för att skydda barn från alla former av våld.

www.coe.int/children

Omslagsdesign och layout: Avdelningen för produktion av dokument och publikationer (SPDP), Europarådet
Illustrationer: Eric Puybaret

Council of Europe Publishing
F-67075 Strasbourg Cedex
France
<http://book.coe.int>
ISBN 978-92-871-7593-9

Publications Office of the European Union
2 rue Mercier
L-2985, Luxembourg
Luxembourg
<http://bookshop.europa.eu>
ISBN 978-92-79-27727-6
DS-31-12-365-SV-C

© Council of Europe / European Union, 2012

Innehåll

Förord	7
Första delen – Riktlinjer från Europarådets ministerkommitté för ett barnvänligt rättsväsende	11
Inledning	13
I. Omfattning och syfte	16
II. Definitioner	16
III. Grundprinciper	17
A. Deltagande	17
B. Barnets bästa	17
C. Världighet	18
D. Skydd mot diskriminering	18
E. Rättsstatsprincipen	19
IV. Barnvänligt rättsväsende före, under och efter rättsliga förfaranden	19
A. Allmänna beståndsdelar i ett barnvänligt rättsväsende	19
1. Information och rådgivning	19
2. Skydd för privat- och familjeliv	21
3. Trygghet (särskilda förebyggande åtgärder)	22
4. Utbildning av yrkesverksamma	22
5. Sektorsövergripande arbetsmetod	22
6. Frihetsberövande	23
B. Barnvänligt rättsväsende före rättsliga förfaranden	24
C. Barn och polis	24
D. Barnvänligt rättsväsende under rättsliga förfaranden	25
1. Tillgång till rättslig prövning och till det rättsliga förfarandet	25
2. Juridisk rådgivning och biträde	26

3. Rätten att höras och uttrycka åsikter	26
4. Undvika onödigt dröjsmål	27
5. Organisation av förfarandet, barnvänlig miljö och barnvänligt språk	27
6. Vittnesmål/utsagor från barn	29
E. Barnvänligt rättsväsende efter rättsliga förfaranden	30
V. Främjande av andra barnvänliga åtgärder	31
VI. Kontroll och utvärdering	32
Andra delen – Förklarander rapport	35
Allmänna kommentarer	37
Varför ett nytt instrument?	37
Bakgrund	38
Arbetsmetod	38
Utarbetande av utkastet	39
Samråd med berörda parter	40
Samråd med barn och ungdomar	40
Struktur och innehåll	41
Inledning	43
Förklarander rapport	47
Inledning	47
I. Omfattning och syfte	47
II. Definitioner	47
III. Grundprinciper	48
A. Deltagande	48
B. Barnets bästa	51
C. Världighet	53
D. Skydd mot diskriminering	53
E. Rättsstatsprincipen	54

IV. Barnvänligt rättsväsende före, under och efter rättsliga förfaranden	55
A. Allmänna beståndsdelar i ett barnvänligt rättsväsende	55
1. Information och rådgivning	55
2. Skydd för privat- och familjeliv	58
3. Trygghet (särskilda förebyggande åtgärder)	61
4. Utbildning av yrkesverksamma	61
5. Sektorsövergripande arbetsmetod	62
6. Frihetsberövande	63
B. Barnvänligt rättsväsende före rättsliga förfaranden	65
C. Barn och polis	67
D. Barnvänligt rättsväsende under rättsliga förfaranden	69
1. Tillgång till rättslig prövning och till det rättsliga förfarandet	69
2. Juridisk rådgivning och biträde	72
3. Rätten att höras och uttrycka åsikter	74
4. Undvika onödigt dröjsmål	77
5. Organisation av förfarandet, barnvänlig miljö och barnvänligt språk	79
6. Vittnesmål/utsagor från barn	81
E. Barnvänligt rättsväsende efter rättsliga förfaranden	84
V. Främjande av andra barnvänliga åtgärder	86
VI. Kontroll och utvärdering	87

Förord

*Gå inte framför mig, jag kanske inte följer efter.
Gå inte bakom mig, jag kanske inte leder dig.
Gå bara bredvid mig och var min vän.*

Tillskriven Albert Camus

Skilsmässa, adoption, migration, våld. Dagens barn kommer sannolikt att på ett eller annat sätt komma i kontakt med rättssystemet. För många är detta en obehaglig upplevelse när det kunde, och borde, vara annorlunda och många hinder och källor till onödigt oro undanröjas. Även om grundprinciper har fastställts på internationell och europeisk nivå kan man knappast hävda att barn och ungdomar alltid behandlas väl i rättssystemet. Vid ett brett samråd initierat av Europarådet uppgav barn och ungdomar sig känna en allmän misstro till systemet. De pekade på många brister som exempelvis hotfulla miljöer, en brist på åldersanpassad information och förklaringar, ett dåligt bemötande av familjen samt förfaranden som antingen är för långdragna eller sker alltför snabbt.

Europarådet har antagit riktlinjerna för ett barnvänligt rättsväsende särskilt för att säkerställa att rättsväsendet alltid agerar vänligt mot barn, oavsett vilka de är och vad de har gjort. En vän är någon som behandlar dig väl, som litar på dig och som du kan lita på, som lyssnar på dig och som du lyssnar på, som förstår dig och som du förstår. En riktig vän har också mod att säga till när du har fel och hjälper dig att hitta en lösning. Ett barnvänligt rättssystem borde agera som en riktig vän.

Ett barnvänligt rättssystem får inte "gå" framför barnen och lämna dem bakom sig

Det behandlar barn rättvist och med värdighet, respekt och omtanke. Det är tillgängligt, begripligt och pålitligt. Det lyssnar på barnen, tar deras

åsikter på allvar och ser till att också tillvarata intressen hos dem som inte kan uttrycka sig själva (såsom spädbarn). Det anpassar tempot efter barnen: det är varken för snabbt eller för långsamt utan hålls i lagom fart. Riktlinjerna för ett barnvänligt rättsväsende är avsedda att säkerställa allt detta, samt garantera att alla barn ges tillgång till rättslig prövning och behandlas på ett respektfullt och lyhört sätt.

Godhet och vänlighet mot barn hjälper till att göra dem trygga

Ett övermått av upprepade förhör, skrämmande miljöer och förfaranden samt diskriminering ökar smärtor och trauman hos barn som kanske redan känner stor oro och behöver trygghet. Ett barnvänligt rättssystem skänker lindring och upprättelse. Det vållar inte ytterligare smärta och lidande, och kränker inte barnens rättigheter. Framför allt ska barn mellan 0 och 17 år – vare sig de är part i ett förfarande, vittnen eller gärningsmän – dra nytta av ett synsätt som sätter ”barnen främst”. Riktlinjerna för ett barnvänligt rättsväsende har tagits fram för att skydda barn och ungdomar från sekundär viktigmisering av rättssystemet, i synnerhet genom att anta ett holistiskt förhållningssätt till barnet baserat på gemensamma sektorsövergripande arbetsmetoder.

Om ett barnvänligt rättssystem inte ”går” framför barnen, ”går” det inte heller bakom dem

Europa har upplevt tragiska justitiemord där barns åsikter har tillmätts oproportionerlig betydelse till förfång för andra parter rättigheter eller för barnets eget bästa. I dessa fall har det bästa blivit det godas fiende. Som barn och ungdomar själva hävdar handlar ett barnvänligt rättsväsende inte om att vara överdrivet vänlig eller överbeskyddande. Det handlar inte heller om att barn ensamma ska behöva fatta beslut i vuxnas ställe. Ett barnvänligt system skyddar de unga från lidande, ser till att de har en plats och en röst, samt beaktar och gör en vederbörlig tolkning av deras yttranden utan att riskera rättssystemets trovärdighet eller barnets bästa. Det är åldersmedvetet, anpassat till barnens behov och garanterar en individuellt anpassad hållning som inte stigmatiserar eller kategoriserar barnen. Ett barnvänligt rättsväsende handlar om att utveckla ett ansvarskännande system baserat på en solid grund av professionalism som säkerställer god rättskipning och därigenom inger förtroende bland alla parter och aktörer som är inblandade i förfarandet.

Ett barnvänligt rättssystem ”går” vid barnens sida och erbjuder hjälp av kompetenta fackmän

Rättssystemen över hela Europa är fulla av kompetenta och välmenande beslutsfattare och rättstillämpare – domare, tjänstemän inom brottsbekämpning, personal inom socialtjänst och vård, förespråkare för barns rättigheter, föräldrar och vårdgivare – som alla är angelägna om att kunna få och utbyta råd för att förbättras i sina dagliga insatser för barnens bästa. Eftersom de befinner sig i frontlinjen i arbetet med barns rättigheter och dagligen kan åstadkomma verkliga förändringar för barn innehåller den här publikationen – förutom huvudtexten med riktlinjer – en motivering med exempel på rättspraxis från Europadomstolen för de mänskliga rättigheterna och konkreta exempel på god praxis som inspirerats av och är avsedd att tjäna som inspiration för yrkesverksamma som arbetar med barn inom rättsväsendet.

Antagandet av riktlinjerna för ett barnvänligt rättsväsende är ett avgörande steg framåt. Men arbetet kommer inte att vara slutfört förrän verkliga förändringar kan ses i praktiken. För att uppnå detta är det av avgörande betydelse att riktlinjerna främjas, sprids och övervakas, samt att de tjänar som underlag för beslutsfattandet på nationell nivå. Viktiga internationella samarbetsparter som EU och Unicef är redan involverade i de första stegen för att främja riktlinjerna. Detsamma gäller ett antal nationella aktörer och det civila samhället, som intensifierat sina ansträngningar för att öka medvetenheten om riktlinjerna bland de berörda parterna.

Det är min förhoppning är att denna publikation ska komma att uppmuntra och underlätta arbetet för så många som möjligt av de yrkesverksamma och beslutsfattare på nationell och lokal nivå som ansvarar för att göra rättssystemet mer barnvänligt.

Rättvisan ska vara barnens vän. Den får inte gå framför dem, eftersom de kanske inte följer efter. Den får inte gå bakom barnen, eftersom de inte ska tvingas bära ansvaret för att leda. Den ska bara gå bredvid dem och vara deras vän.

Europarådets 47 medlemsstater har antagit riktlinjerna för ett barnvänligt rättsväsende som ett löfte om rättvisa och vänskap till alla barn. Nu har tiden kommit för att göra vårt bästa för att uppfylla detta löfte.

Maud de Boer Buquicchio
Biträdande generalsekreterare
Europarådet

Första delen

Riktlinjer från Europarådets
ministerkommitté för ett
barnvänligt rättsväsende

Riktlinjer

(Antagna av ministerkommittén den 17 november 2010 vid det 1 098:e mötet mellan ministrarnas företrädare)

Inledning

Ministerkommittén,

som beaktar att Europarådets syfte är att uppnå större enhet mellan medlemsstaterna, särskilt genom att främja antagandet av gemensamma bestämmelser i rättsliga frågor,

som beaktar vikten av att säkerställa en effektiv tillämpning av befintliga bindande allmänna och europeiska normer till skydd för och främjande av barns rättigheter, särskilt:

- 1951 års FN-konvention angående flyktingars rättsliga ställning,
- 1966 års internationella konvention om medborgerliga och politiska rättigheter,
- 1966 års internationella konvention om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter,
- 1989 års FN-konvention om barnets rättigheter,
- 2006 års FN-konvention om rättigheter för personer med funktionshinder,
- den europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (1950, ETS nr 5) (nedan kallad Europakonventionen),
- den europeiska konventionen om utövandet av barns rättigheter (1996, ETS nr 160),
- den reviderade europeiska sociala stadgan (1996, ETS nr 163),
- Europarådets konvention om kontakt med barn (2003, ETS nr 192),

- Europarådets konvention om skydd för barn mot sexuell exploatering och sexuella övergrepp (2007, CETS nr 201),
- den europeiska konventionen om adoption av barn (2008, CETS nr 202),

som beaktar att varje person, i enlighet med Europakonventionen och rättspraxis från Europadomstolen för de mänskliga rättigheterna, har rätt till en rättslig prövning och en rättvis rättegång – med allt vad det innebär (särskilt rätten att informeras, rätten att höras, rätten till rättsskydd, samt rätten att företrädas). Detta är en nödvändighet i ett demokratiskt samhälle och gäller i lika hög grad barn, dock med hänsyn tagen till deras förmåga att bilda sig en egen uppfattning,

som erinrar om tillämplig rättspraxis i Europadomstolen för de mänskliga rättigheterna, beslut, rapporter eller andra handlingar från Europarådets övriga institutioner och organ, inklusive rekommendationer från den europeiska kommittén för förhindrande av tortyr och omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning (CPT), liksom uttalanden och yttranden från Europarådets kommissarie för mänskliga rättigheter samt olika rekommendationer från Europarådets parlamentariska församling,

som framhåller olika rekommendationer från ministerkommittén till medlemsstaterna angående barns rättigheter, inklusive rekommendation Rec(2003)5 om åtgärder för förvar av asylsökande, rekommendation Rec(2003)20 som rör nya vägar för att komma till rätta med ungdomsbrottsligheten och om ungdomsrättsvårdens roll, rekommendation Rec(2005)5 om rättigheterna för barn på institutioner, rekommendation Rec(2006)2 om europeiska kriminalvårdsbestämmelser, rekommendation CM/Rec(2008)11 om de europeiska bestämmelserna för ungdomsbrottslingar som är föremål för påföljder eller åtgärder samt rekommendation CM/Rec(2009)10 om politiska riktlinjer för nationella integrerade strategier för att skydda barn mot våld,

som erinrar om resolution nr 2 om ett barnvänligt rättsväsende som antogs vid de europeiska justitieministrarnas 28:e konferens (Lanzarote, oktober 2007),

som beaktar vikten av att skydda barnens rättigheter med FN-instrument såsom:

- FN:s minimistandardregler för rättskipning rörande ungdomsbrottslighet (Pekingreglerna, 1985),
- FN:s regler för skydd av frihetsberövade ungdomar (Havannareglerna, 1990),
- FN:s riktlinjer för förhindrande av ungdomsbrottslighet (Riyadhriktlinjerna, 1990),
- FN:s riktlinjer om rättskipning i ärenden som rör barn som blivit offer för eller vittnen till brott (ECOSOC res. 2005/20, 2005),
- vägledning från FN:s generalsekreterare: UN approach to Justice for Children (2008),
- FN:s riktlinjer för lämplig tillämpning av och lämpliga villkor för alternativ omvårdnad för barn (2009), och
- principerna om nationella institutioners status och funktion när det gäller att skydda och främja mänskliga rättigheter (Parisprinciperna),

som erinrar om behovet att säkerställa en effektiv tillämpning av befintliga bindande normer i fråga om barns rättigheter utan att medlemsstaterna hindras från att tillämpa högre normer eller gynnsammare åtgärder,

som erinrar om Europarådets program ”Skapa ett Europa för och med barnen”,

som erkänner de framsteg som gjorts i medlemsstaterna när det gäller införande av ett barnvänligt rättsväsende,

som dock konstaterar förekomsten av hinder för barn inom rättssystemet, bland annat en obefintlig, delvis eller villkorad laglig rätt till rättslig prövning, förfarandenas mångfald och komplexitet, möjlig diskriminering på olika grunder,

som erinrar om behovet av att förhindra barn från sekundär viktisering av rättssystemet i förfaranden som rör eller påverkar dem,

som uppmanar medlemsstaterna att undersöka eventuella luckor i lagen och problem, och identifiera områden där principer och praxis för ett barnvänligt rättsväsende kan införas,

som värdesätter de tankar och synpunkter som framkommit vid kontakter med barn i Europarådets medlemsländer,

som påpekar att riktlinjerna syftar till att bidra till att identifiera konkreta lösningar på befintliga brister i lagstiftningen och i praxis,

antar följande riktlinjer för att tjäna som ett praktiskt verktyg för medlemsstaterna vid anpassningen av deras rättsliga och icke-rättsliga system till barns specifika rättigheter, intressen och behov och uppmanar medlemsstaterna att se till att riktlinjerna får en bred spridning bland samtliga myndigheter som ansvarar för eller på annat sätt är involverade i barns rättigheter inom rättsväsendet.

I. Omfattning och syfte

1. Riktlinjerna omfattar frågan om barnets plats, roll, åsikter, synpunkter och behov i rättsliga förfaranden samt alternativa förfaranden.
2. Riktlinjerna bör omfatta alla sätt på vilka barn, oavsett av vilken anledning och i vilken egenskap, kan komma i kontakt med samtliga behöriga organ och verksamheter involverade i tillämpningen av straff-, civil- eller förvaltningsrätten.
3. Riktlinjerna syftar till att i alla sådana förfaranden se till att barns samtliga rättigheter, bland dessa rätten till information, rätten att företrädas, rätten till deltagande samt rätten till skydd, respekteras fullt med vederbörlig hänsyn tagen till barnets mognad och förståelse samt till omständigheterna i det enskilda ärendet. Respekten för barns rättigheter får inte riskera andra berörda parter rättigheter.

II. Definitioner

I dessa riktlinjer för ett barnvänligt rättsväsende (nedan kallade *riktlinjerna*) gäller följande definitioner:

- a. barn:* varje människa under 18 år.
- b. förälder:* person(-er) med föräldraansvar enligt nationell lag. I fall där förälder/föräldrar är frånvarande och inte längre har föräldraansvar, kan detta vara en förmyndare eller ett förordnat juridiskt ombud.

- c. barnvänligt rättsväsende:* rättssystem som säkerställer att barns rättigheter respekteras och tillämpas effektivt i största möjliga utsträckning, med beaktande av nedan angivna principer och med vederbörlig hänsyn tagen till barnets mognad och förståelse samt till omständigheterna i det enskilda ärendet. Detta är, i synnerhet, ett rättsväsende som är tillgängligt, åldersanpassat, agerar skyndsamt och ansvarsfullt, är anpassat till och fokuserar på barnets behov och rättigheter, respekterar barnets rättigheter inklusive rätten till ett korrekt rättsförfarande, rätten att delta i och förstå förfarandet, rätten till respekt för privat- och familjeliv samt rätten till integritet och värdighet.

III. Grundprinciper

1. Riktlinjerna bygger på befintliga principer i de instrument som tas upp i inledningen samt i rättspraxis från Europadomstolen för de mänskliga rättigheterna.
2. Principerna utvecklas ytterligare i följande avsnitt och bör tillämpas på samtliga kapitel i dessa riktlinjer.

A. Deltagande

1. Alla barns rätt att underrättas om sina rättigheter, ges lämpliga vägar att få tillgång till rättslig prövning samt att rådfrågas och höras i förfaranden som rör eller påverkar dem bör respekteras. Detta innefattar att tillmäta barnets åsikter betydelse i förhållande till barnets mognad och eventuella kommunikationssvårigheter för att göra deltagandet meningsfullt.
2. Barn ska anses och behandlas som fullständiga rättssubjekt och ges möjlighet att utöva alla sina rättigheter på ett sätt som tar hänsyn till deras förmåga att uttrycka sina egna åsikter och till omständigheterna i det enskilda ärendet.

B. Barnets bästa

1. Medlemsstaterna bör garantera en effektiv tillämpning av principen om barnens bästa så att denna sätts främst i alla ärenden som rör eller påverkar dem.

2. Vid bedömning av barnets bästa i ärenden som rör eller påverkar dem bör
 - a. deras synpunkter och åsikter tillmätas betydelse,
 - b. alltid barnets övriga rättigheter, såsom rätten till värdighet, frihet och till likabehandling, respekteras, och
 - c. en övergripande strategi bör antas av samtliga relevanta myndigheter så att vederbörlig hänsyn tas till alla berörda intressen, inklusive barnets psykiska och fysiska välbefinnande samt dess rättsliga, sociala och ekonomiska intressen.
3. Om flera barn är inblandade i samma förfarande eller ärende bör varje enskilt barns bästa bedömas separat och vägas i syfte att undanröja eventuella motstridiga intressen bland barnen.
4. De rättsliga myndigheterna har slutgiltig befogenhet och ansvar för att fatta avgörande beslut. Medlemsstaterna bör dock vid behov göra samlade ansträngningar för att skapa sektorsövergripande strategier i syfte att bedöma barnens bästa i förfaranden som rör dem.

C. Värdighet

1. Barn bör i alla förfaranden eller ärenden behandlas med omtanke, lyhördhet, ärlighet och respekt, med särskild hänsyn till deras personliga situation, välbefinnande och särskilda behov, och med full respekt för deras fysiska och psykiska integritet. Barnen bör bemötas på detta sätt i alla förfaranden eller ärenden, oavsett på vilket sätt de har kommit i kontakt med rättsliga eller icke-rättsliga förfaranden, eller andra åtgärder, och oavsett deras rättsliga status och rättskapacitet.
2. Barn får inte utsättas för tortyr eller annan omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning.

D. Skydd mot diskriminering

1. Barns rättigheter ska tryggas utan diskriminering avseende bland annat kön, ras, hudfärg eller etnisk bakgrund, ålder, språk, religion, politisk eller annan åskådning, nationellt eller socialt ursprung, socioekonomisk bakgrund, föräldrars status, tillhörighet till nationell minoritet, förmögenhet, börd, sexuell läggning, könsidentitet eller annan status.

2. Särskilt skydd och bistånd kan behöva beviljas till mer utsatta barn, till exempel migrerande barn, flykting- och asylsökande barn, ensamkommande barn, barn med funktionshinder, hemlösa och gatubarn, romska barn samt barn på institutioner.

E. Rättsstatsprincipen

1. Rättsstatsprincipen ska gälla barn fullt ut på samma sätt som den gäller för vuxna.
2. Rättssäkerhetens beståndsdelar, såsom principerna om laglighet och proportionalitet, oskuldspresumtionen, rätten till en rättvis rättegång, rätten till juridisk rådgivning, rätten till rättslig prövning samt rätten att överklaga bör garanteras barn i samma utsträckning som vuxna, och bör inte begränsas eller nekas med hänvisning till barnets bästa. Detta gäller samtliga rättsliga, icke-rättsliga och administrativa förfaranden.
3. Barn bör ha rätt att få tillgång till lämpliga oberoende och effektiva klagomålsmekanismer.

IV. Barnvänligt rättsväsende före, under och efter rättsliga förfaranden

A. Allmänna beståndsdelar i ett barnvänligt rättsväsende

1. Information och rådgivning

1. Barn och deras föräldrar bör redan vid den första kontakten med rättssystemet eller andra behöriga myndigheter (som polis, immigration, utbildning, socialtjänst eller hälso- och sjukvård) och under hela denna process få snabb och korrekt information om bland annat:
 - a. sina rättigheter, i synnerhet barnens särskilda rättigheter när det gäller rättsliga eller icke-rättsliga förfaranden i vilka de är eller kan komma att bli inblandade, samt om tillgängliga instrument för att åtgärda eventuella kränkningar av deras rättigheter, inklusive

- möjligheten till rättsliga eller icke-rättsliga förfaranden, eller andra åtgärder. Detta kan innebära information om hur länge förfarandena kan förväntas pågå, möjligheter att överklaga samt om oberoende klagomålsmekanismer,
- b.** inbegripna system och förfaranden, med hänsyn tagen till barnets specifika plats och vilken roll han/hon kommer att ha, samt de olika stegen i processen,
 - c.** befintliga stödmekanismer för barnet under de rättsliga eller icke-rättsliga förfarandena,
 - d.** lämplighet och möjliga konsekvenser av förfaranden i och utanför domstol,
 - e.** i förekommande fall, anklagelser eller uppföljning med anledning av deras klagan,
 - f.** tid och plats för rättsliga förfaranden och andra relevanta händelser, såsom förhandlingar, om barnet påverkas personligen,
 - g.** allmänna framsteg och resultat av förfaranden eller åtgärder,
 - h.** tillgång till skyddsåtgärder,
 - i.** befintliga mekanismer för granskning av beslut som påverkar barnet,
 - j.** befintliga möjligheter att få ersättning från gärningsmannen eller staten i den rättsliga processen, i alternativa civilrättsliga eller andra förfaranden,
 - k.** tillgången till tjänster (hälso- och sjukvård, psykologer, socialtjänst, tolk, översättning, eller andra) eller organisationer som kan tillhandahålla stöd, information om hur man får tillgång till sådana tjänster samt, i förekommande fall, ekonomiskt stöd i nödsituationer,
 - l.** tillgång till eventuella särskilda mekanismer för att så långt som möjligt skydda deras intressen om de är bosatta i en annan stat.
- 2.** Barn ska få information och rådgivning på ett sätt som är anpassat till deras ålder och mognad, på ett språk som de förstår och som tar hänsyn till jämställdhet och kulturella skillnader.

- 3.** Både barnet och dess föräldrar eller juridiska biträden ska i regel få informationen omgående. Överlämning av information till föräldrarna bör inte vara ett alternativ till att förmedla informationen till barnet.
- 4.** Barnvänligt informationsmaterial med relevant rättsinformation bör göras tillgängligt och spridas, och särskilda informationstjänster för barn upprättas, t.ex. särskilt riktade webbplatser och hjälplinjer.
- 5.** Information om eventuella anklagelser mot barnet ska ges snarast och direkt efter det att anklagelserna framställts. Denna information bör överlämnas till såväl barnet som dess föräldrar på ett sådant sätt att de förstår den exakta omfattningen av anklagelserna och möjliga konsekvenser.

2. Skydd för privat- och familjeliv

- 6.** Privata eller personliga uppgifter om barn som är eller har varit inblandade i rättsliga eller icke-rättsliga förfaranden eller andra åtgärder ska skyddas i enlighet med den nationella lagstiftningen. Detta innebär i princip att ingen information eller personliga uppgifter får lämnas ut eller offentliggöras, särskilt i massmedier, som kan avslöja eller indirekt göra det möjligt att avslöja barnets identitet, inklusive bilder, detaljerade beskrivningar av barnet eller dess familj, namn, adresser samt ljud- eller videoupptagningar osv.
- 7.** Medlemsstaterna bör förebygga kränkningar av skyddet av privatlivet som anges under riktlinje 6 ovan, genom lagstiftning eller via övervakning av mediernas självreglering.
- 8.** Medlemsstaterna bör föreskriva begränsad åtkomst till alla akter eller handlingar som innehåller personliga eller känsliga uppgifter om barn, särskilt i förfaranden som rör dem. Vid behov av överföring av personliga eller känsliga uppgifter bör medlemsstaterna med beaktande av barnets bästa reglera denna överföring i enlighet med tillämplig dataskyddslagstiftning.
- 9.** I alla fall där barn hörs eller vittnar i rättsliga eller icke-rättsliga förfaranden eller andra åtgärder bör detta, där så bedöms lämpligt, ske bakom stängda dörrar. Som regel bör endast direkt inblandade personer närvara, förutsatt att de inte hindrar barnen från att vittna.

- 10.** Yrkesverksamma som arbetar med eller för barn bör följa de strikta sekretessreglerna, utom om det kan skada barnet.

3. Trygghet (särskilda förebyggande åtgärder)

- 11.** Barn bör i alla rättsliga eller icke-rättsliga förfaranden eller andra åtgärder skyddas från skada, inklusive hot, repressalier och sekundär viktisering.
- 12.** Yrkesverksamma som arbetar med eller för barn bör vid behov genomgå regelbundna personkontroller för att säkerställa deras lämplighet att arbeta med barn, i enlighet med den nationella lagstiftningen och utan att det påverkar rättsväsendets oberoende.
- 13.** Barn bör omfattas av särskilda säkerhetsåtgärder i fall där den utpekade gärningsmannen är en förälder, familjemedlem eller primär vårdgivare.

4. Utbildning av yrkesverksamma

- 14.** Alla yrkesverksamma som arbetar med eller för barn bör få nödvändig tvärvetenskaplig utbildning i barns rättigheter och behov i olika åldergrupper, samt i förfaranden anpassade efter dessa.
- 15.** Yrkesverksamma som kommer i direkt kontakt med barn bör också utbildas i att kommunicera med barn i alla åldrar och utvecklingsstadier, samt med barn i särskilt utsatta situationer.

5. Sektorsövergripande arbetsmetod

- 16.** Nära samarbeten mellan olika yrkesverksamma bör, med full respekt för barnets rätt till privat- och familjeliv, uppmuntras för att få en övergripande bild av barnet och möjliggöra en bedömning av barnets rättsliga, psykologiska, sociala, emotionella, fysiska och kognitiva situation.
- 17.** En gemensam utvärderingsram bör införas för yrkesverksamma som arbetar med eller för barn för att ge dem möjlighet att tillgodose barnens bästa i det enskilda ärendet (t.ex. ombud, psykologer, läkare, polis, immigrationstjänstemän, socialarbetare och medlare) i förfaranden eller åtgärder som rör eller påverkar barn.

- 18.** Reglerna om sekretesskydd i tjänsten bör respekteras vid tillämpning av en sektorsövergripande arbetsmetod.

6. Frihetsberövande

- 19.** Alla former av frihetsberövande av barn bör ses som en sista utväg och pågå under kortast möjliga tid.
- 20.** Frihetsberövade barn bör som regel hållas separerade från vuxna. Om barn sätts i förvar tillsammans med vuxna bör detta ske av synnerliga skäl och uteslutande för barnets bästa. Barn bör under alla omständigheter hållas i förvar på en plats som är anpassad till deras behov.
- 21.** Med tanke på frihetsberövade barns utsatthet, familjebandens betydelse och främjandet av en återanpassning till samhället bör behöriga myndigheter säkerställa ett agerande som präglas av respekt och aktivt bidra till att tillgodose barnets rättigheter i enlighet med internationella och europeiska instrument. Barn ska, förutom övriga rättigheter, ha särskild rätt att:
- a.** upprätthålla regelbunden och meningsfull kontakt med föräldrar, familj, och vänner i form av besök och korrespondens, utom i fall där restriktioner krävs i rättvisans intresse eller för barnets bästa. Inskränkningar i denna rättighet bör aldrig användas som bestraffning,
 - b.** få lämplig utbildning, yrkesvägledning och -utbildning, sjukvård, och kunna åtnjuta tankefrihet, samvetsfrihet och religionsfrihet samt ha tillgång till fritidsaktiviteter, inklusive sport och idrott, och
 - c.** få tillgång till program som i förväg förbereder barn inför deras återanpassning till samhället, med full hänsyn tagen till deras känslomässiga och fysiska behov, familjerelationer, boende, möjligheter att få utbildning och arbete samt till deras socioekonomiska status.
- 22.** Frihetsberövande av ensamkommande barn, inklusive asylsökande barn och barn som skilts från sina familjer, bör aldrig motiveras eller uteslutande baseras på avsaknad av uppehållstillstånd.

B. Barnvänligt rättsväsende före rättsliga förfaranden

- 23.** Minimialderna för straffrättsligt ansvar bör inte vara för låg och bör vara fastställd i lag.
- 24.** När så anses tjäna barnets bästa bör alternativ till rättsliga förfaranden uppmuntras, t.ex. medling, åtgärder som avslutar lagföringsprocessen innan åtal och domstolsprövning (diversionsprogram) samt alternativ tvistlösning. Initial användning av sådana alternativ bör inte användas för att förhindra barnets tillgång till rättslig prövning.
- 25.** Barn bör få grundlig information och rådfrågas när det gäller deras rätt till ett domstolsförfarande eller alternativa utomrättsliga lösningar. Denna information bör också inbegripa en förklaring av de möjliga konsekvenserna för varje alternativ. På grundval av tillräcklig mängd information, såväl rättslig som annan, bör det finnas möjlighet att välja mellan att använda ett domstolsförfarande eller, i förekommande fall, alternativa förfaranden. Barn bör ges möjlighet att få juridisk rådgivning och annan hjälp för att fastställa hur lämpliga och önskvärda de föreslagna alternativen är. Vid detta beslut ska hänsyn tas till barnets åsikter.
- 26.** Alternativ till rättsliga förfaranden bör säkerställa motsvarande grad av rättsliga garantier. I såväl rättsliga som utomrättsliga förfaranden bör respekten för barns rättigheter garanteras, i enlighet med beskrivningen i dessa riktlinjer och alla relevanta rättsliga instrument som rör barns rättigheter.

C. Barn och polis

- 27.** Polisen bör respektera alla barns enskilda rättigheter och värdighet och beakta deras utsatthet, dvs. ta hänsyn till deras ålder och mognad samt eventuella särskilda behov hos barn med fysiska eller psykiska funktionshinder eller kommunikationssvårigheter.

- 28.** Barn som grips av polis bör underrättas om varför de har tagits i förvar på ett sätt och med ett språkbruk som är lämpligt med hänsyn till deras ålder och nivå av förståelse. Barnen bör ges tillgång till ett juridiskt biträde (nedan kallad *biträde*) och få möjlighet att kontakta sina föräldrar eller annan person som de litar på.
- 29.** Förutom under exceptionella omständigheter bör föräldrarna underrättas om att barnet finns på polisstationen, informeras om omständigheterna till varför barnet har tagits i förvar, samt ombes att komma till polisstationen.
- 30.** Ett barn som har tagits i förvar bör inte förhöras om kriminella beteenden, eller ombes att uttala sig eller skriva under någon utsaga som rör sådan inblandning, utom i närvaro av ett biträde, någon av barnets föräldrar eller, om ingen av föräldrarna är tillgänglig, någon annan person som barnet litar på. Föräldern eller denna person kan utestängas om de misstänks för inblandning i det kriminella beteendet eller agerar på ett sätt som kan försvåra den rättsliga utredningen.
- 31.** Polisen bör så långt det är möjligt se till att inget barn som sitter i förvar hålls tillsammans med vuxna.
- 32.** Myndigheterna bör se till att barn i polisförvar hålls under förhållanden som är trygga och lämpliga med hänsyn till deras behov.
- 33.** I medlemsstater där detta ingår i deras mandat bör åklagare se till att barnvänliga strategier tillämpas under hela utredningsprocessen.

D. Barnvänligt rättsväsende före rättsliga förfaranden

1. Tillgång till rättslig prövning och till det rättsliga förfarandet

- 34.** Som rättssubjekt bör barn ha tillgång till rättsmedel för att effektivt kunna utöva sina rättigheter eller agera mot kränkningar av deras rättigheter. Den nationella lagstiftningen bör där så är lämpligt underlätta möjligheten till rättslig prövning för barn som har tillräcklig förståelse för sina rättigheter samt användningen av rättsmedel för att skydda dessa rättigheter, på grundval av adekvat juridisk rådgivning.
- 35.** Alla eventuella hinder för tillgång till en rättslig prövning, t.ex. kostnader för förfarandet eller avsaknad av juridiskt biträde, bör undanröjas.

36. I fall som inbegriper vissa specifika brott mot barn, eller vissa civil- eller familjerättsliga aspekter, bör tillgång till rättslig prövning vid behov beviljas en tid efter det att barnet har uppnått myndighetsålder. Medlemsstaterna uppmanas att göra en översyn av sina preskriptionsregler.

2. Juridisk rådgivning och biträde

37. Barn bör ha rätt till juridisk rådgivning och biträde, i eget namn, i förfaranden där det råder eller kan komma att uppstå en intressekonflikt mellan barnet och föräldrarna eller andra berörda parter.

38. Barn bör ha tillgång till fri rättshjälp på samma eller förmånligare villkor än de som gäller för vuxna.

39. Juridiska biträden som företräder barn bör ha utbildning i och kunskaper om barns rättigheter och därmed relaterade frågor, bör få fortlöpande och fördjupande utbildning och kunna kommunicera med barn på deras nivå av förståelse.

40. Barn bör betraktas som självständiga klienter med egna rättigheter och biträden som företräder barn bör föra fram barnets åsikter.

41. Biträdena bör förse barnet med all nödvändig information och alla förklaringar som behövs om möjliga konsekvenser av barnets synpunkter och/eller åsikter.

42. I ärenden där det föreligger intressekonflikter mellan föräldrar och barn bör den behöriga myndigheten förordna en god man eller annan oberoende representant för att företräda barnets åsikter och intressen.

43. Barn bör garanteras att företräddas på ett adekvat sätt och oberoende från föräldrarna, särskilt i förfaranden där föräldrar, familjemedlemmar eller vårdgivare är utpekade som gärningsmän.

3. Rätten att höras och uttrycka åsikter

44. Domare bör respektera barnens rätt att höras i alla frågor som påverkar dem eller åtminstone när de anses ha tillräcklig förståelse för de frågor som avhandlas. Medel som används i detta syfte bör vara anpassade till barnets nivå av förståelse och kommunikationsförmåga och ta hänsyn till omständigheterna i det enskilda ärendet. Samråd med barn bör ske om på vilket sätt de önskar att bli hörda.

45. Barnets synpunkter och åsikter bör tillmätas betydelse i enlighet med hans eller hennes ålder och mognad.

46. Rätten att höras är barnets rättighet, inte dess skyldighet.

47. Ett barn bör inte hindras från att höras bara på grund av dess ålder. Närhelst ett barn tar initiativ till att höras i ett ärende som påverkar honom eller henne bör domaren inte, såvida det inte är för barnets bästa, neka att höra barnet, utan bör ta del av hans eller hennes synpunkter och åsikter i frågor som rör honom eller henne i ärendet.

48. Barn bör få all nödvändig information om hur de effektivt ska utnyttja sin rätt att bli hörda. De bör dock få förklarat för sig att deras rätt att höras och få sina synpunkter tagna under övervägande inte nödvändigtvis kommer att påverka det slutliga beslutet.

49. Domar och domslut som rör barn bör vara vederbörligen motiverade och förklaras för dem på ett språk som barnen kan förstå, särskilt i beslut som går emot barnens åsikter och synpunkter.

4. Undvika onödigt dröjsmål

50. I alla förfaranden som rör barn ska skyndsamhetsprincipen tillämpas för att säkerställa ett snabbt agerande och trygga barnets bästa, med respekt för rättsstatens principer.

51. I familjerättsliga ärenden (t.ex. föräldraskap, vårdnadsärenden, föräldrars bortförande av barn), bör rätten agera med särskild omsorg för att undvika risken för en negativ påverkan på familjerelationerna.

52. De rättsliga myndigheterna bör vid behov beakta möjligheten att fatta interimistiska beslut eller förhandsbeslut som övervakas under en viss tid för senare prövning.

53. Enligt lag bör de rättsliga myndigheterna ha möjlighet att fatta beslut som träder i kraft omgående i ärenden där detta kan anses vara barnets bästa.

5. Organisation av förfarandet, barnvänlig miljö och barnvänligt språk

54. Barn bör i alla förfaranden behandlas med respekt vad gäller deras ålder, särskilda behov, mognad och nivå av förståelse, och med hänsyn tagen till eventuella kommunikationssvårigheter. Ärenden som

inbegriper barn bör handläggas i miljöer som tar hänsyn till barnen och inte kan uppfattas som skrämmande.

55. Innan förfarandet inleds bör barn få bekanta sig med domstolens och andra lokalers utseende samt inblandade tjänstemäns identitet och respektive roller.
56. Ett språk bör användas som är anpassat till barnens ålder och nivå av förståelse.
57. När barn hörs eller utfrågas i rättsliga eller icke-rättsliga förfaranden eller andra åtgärder bör domare och andra yrkesverksamma behandla dem lyhört och med respekt.
58. Barn bör åtföljas av sina föräldrar eller, där så är lämpligt, annan vuxen som de valt, om inte denna persons deltagande har avslagits i ett motiverat beslut.
59. Förhörsmetoder som t.ex. ljud- eller videoupptagningar eller förberedande förhör bakom stängda dörrar, bör användas och betraktas som tillåten bevisning.
60. Barn bör så långt det är möjligt skyddas från bilder eller information som kan skada deras välbefinnande. Domaren bör inför sitt beslut om offentliggörande av bilder eller information som potentiellt kan skada barnet inhämta råd från andra yrkesverksamma, t.ex. psykologer eller socialarbetare.
61. Domstolsförhandlingar där barn är inblandade bör anpassa takten till barnet och hans eller hennes koncentrationsförmåga. Regelbundna uppehåll bör planeras in och förhandlingarna bör inte pågå alltför länge. För att underlätta för barn att delta med hela sin kognitiva förmåga och främja deras känslomässiga balans bör antalet avbrott och störningsmoment minimeras under domstolsförhandlingar.
62. Förhørs- och väntrum för barn bör så långt det är möjligt och lämpligt inrättas i en barnvänlig miljö.
63. Specialdomstolar (eller domstolsavdelningar), förfaranden och institutioner bör i största möjliga utsträckning inrättas för barn som är i konflikt med lagen. Detta kan inbegripa inrättande av speciella enheter inom polis, domarkåren, domstolsväsendet och åklagarmyndigheten.

6. Vittnesmål/utsagor från barn

64. Förhör av och inhämtande av utsagor från barn bör i största möjliga utsträckning utföras av yrkesverksamma med utbildning på området. Alla ansträngningar bör göras för att barn ska kunna avge vittnesmål i så gynnsamma miljöer och under så lämpliga förhållanden som möjligt med beaktande av deras ålder, mognad, nivå av förståelse och eventuella kommunikationssvårigheter.
65. I fall där barn är brottsoffer eller vittnen bör förmedling av utsagor via audiovisuella hjälpmedel uppmuntras, samtidigt som övriga parter rätt att bestrida innehållet i sådana utsagor respekteras.
66. I fall där det finns behov av mer än ett förhör bör förhören företrädesvis utföras av samma person för att säkerställa ett enhetligt tillvägagångssätt.
67. Antalet förhör bör så långt som möjligt begränsas och längden på dessa bör anpassas till barnets ålder och koncentrationsförmåga.
68. Alla former av direktkontakt, konfrontation eller interaktion mellan barn som är offer eller vittnen och utpekade gärningsmän bör så långt det är möjligt undvikas om det inte begärs av barnet.
69. Barn bör i brottmål ges möjlighet att vittna utan att den utpekade gärningsmannen är närvarande.
70. Förekomsten av mindre strikta vittnesregler såsom frånvaron på krav gällande ed eller liknande sanningsförsäkringar, eller andra barnvänliga förfarandeåtgärder, bör inte i sig minska det värde som tillmätts ett barns vittnesmål eller utsaga.
71. För att förstärka validiteten i barnets utsaga bör förhørsprotokoll utformas och tillämpas som tar hänsyn till barnets olika utvecklingsstadier. Dessa protokoll bör undvika ledande frågor och därigenom stärka tillförlitligheten.
72. En domare bör med hänsyn till barns bästa och deras välbefinnande ha möjlighet att låta ett barn slippa vittna.
73. Ett barns vittnesmål och utsagor bör aldrig anses ogiltiga eller opålitliga enbart på grundval av barnets ålder.

- 74.** Möjligheten bör utredas att inhämta vittnesmål från barn som är offer eller vittnen i särskilt anpassade barnvänliga lokaler och en barnvänlig miljö.

E. Barnvänligt rättsväsende efter rättsliga förfaranden

- 75.** Barnets juridiska biträde, gode man eller annan juridisk företrädare bör kommunicera och förklara beslutet eller domen för barnet på ett sätt som är anpassat till barnets nivå av förståelse, och förse barnet med nödvändig information om möjliga tänkbara åtgärder, t.ex. överklagan eller oberoende klagomålsmekanismer.
- 76.** Nationella myndigheter bör vidta alla nödvändiga åtgärder för att underlätta en skyndsamt hantering av rättsliga beslut/domar som rör eller påverkar barn.
- 77.** I fall där inget beslut har verkställts bör barnet, eventuellt genom sitt juridiska biträde, gode man eller annan juridisk företrädare, underrättas om vilka rättsmedel som finns tillgängliga, via icke-rättsliga mekanismer eller via rättslig prövning.
- 78.** Användning av tvång vid verkställande av domar bör ses som en sista utväg i familjerättsliga ärenden där barn är inblandade.
- 79.** Barn och deras föräldrar bör efter domar i förfaranden som präglas av starka konflikter erbjudas stöd och rådgivning, helst kostnadsfritt, från specialiserade tjänster.
- 80.** Särskild hälso- och sjukvård, lämpliga sociala åtgärdsprogram och behandlingsprogram eller åtgärder för offer för försummelse, våld, övergrepp eller andra brott bör erbjudas, helst kostnadsfritt, och barn och deras vårdgivare bör skyndsamt och i tillräcklig omfattning informeras om tillgången till sådana tjänster.
- 81.** Barnets juridiska biträde, gode man eller annan juridisk företrädare bör ha mandat att vidta alla nödvändiga åtgärder för att begära ersättning under eller efter brottmålsförfaranden där barnet varit offer. Kostnaderna kan i förekommande fall bäras av staten och återkrävas från gärningsmannen.
- 82.** Åtgärder och påföljder för barn i konflikt med lagen bör alltid utgöra konstruktiva, individuellt anpassade reaktioner på de begångna

handlingarna, med beaktande av proportionalitetsprincipen, barnets ålder, fysiska och psykiska välbefinnande och utveckling samt omständigheterna i det enskilda ärendet. Rätten till utbildning, yrkesutbildning, anställning, rehabilitering och återanpassning bör garanteras.

- 83.** Uppgifter om barn i straffregister bör för att främja återanpassningen till samhället, och i enlighet med den nationella lagstiftningen, omfattas av sekretess utanför rättssystemet när barnet uppnår myndighetsåldern. Undantag från regeln om utlämnande av sådan information kan medges vid allvarliga brott, bland annat med hänsyn till allmän säkerhet eller vid anställningar som innefattar arbete med barn.

V. Främjande av andra barnvänliga åtgärder

Medlemsstaterna uppmanas att:

- a.** främja forskning inom alla aspekter av barnvänligt rättsväsende, inklusive förhörstekniker som tar hänsyn till barn, spridning av information samt utbildning i sådana tekniker,
- b.** utbyta praxis och främja internationella samarbeten inom området barnvänligt rättsväsende,
- c.** främja publicering och största möjliga spridning av barnvänliga versioner av relevanta rättsliga instrument,
- d.** inrätta eller vid behov upprätthålla och förstärka informationskontor för barns rättigheter, eventuellt med koppling till advokatsamfund, socialvård, (barn)ombudsmän, icke-statliga organisationer etc.,
- e.** underlätta barns tillgång till rättslig prövning och klagomålsmekanismer samt sörja för ett ytterligare erkännande och underlåtande av den roll som icke-statliga organisationer och andra oberoende organ eller institutioner, t.ex. barnombudsmän, har när det gäller att stödja barns effektiva tillgång till rättslig prövning och oberoende klagomålsmekanismer på såväl nationell som internationell nivå,
- f.** beakta inrättandet av ett system med domare och ombud specialiserade på barn och ytterligare utveckla domstolar i vilka både rättsliga och sociala åtgärder kan vidtas till förmån för barn och deras familjer,

- g.** utveckla och underlätta barns och deras företrädares användande av allmänna och europeiska skyddsmekanismer för mänskliga och barns rättigheter för att uppnå rättvisa och skydda rättigheter när nationella rättsmedel saknas eller har uttömts,
- h.** göra mänskliga rättigheter, inklusive barns rättigheter, till en obligatorisk beståndsdel i skolans läroplan och för yrkesverksamma som arbetar med barn,
- i.** utveckla och stödja system som syftar till höja föräldrars medvetenhet om barns rättigheter,
- j.** upprätta barnvänliga, verksamhetsöverskridande och tvärvetenskapliga centra för barn som är offer eller vittnen, där barn kan förhöras och genomgå rättsmedicinska undersökningar, övergripande utvärderingar samt få alla typer av relevant behandling av lämplig personal,
- k.** upprätta specialiserade och tillgängliga stöd- och informationstjänster, som onlinerådgivning, hjälplinjer och kostnadsfria lokala samhällstjänster, och
- l.** se till att alla berörda yrkesverksamma som i sitt arbete kommer i kontakt med barn i rättssystemen får lämpligt stöd och utbildning samt praktisk vägledning för att säkerställa och på ett adekvat sätt tillämpa barns rättigheter, i synnerhet vid bedömning av barns bästa i alla förfaranden som rör eller påverkar dem.

VI. Kontroll och utvärdering

Medlemsstaterna uppmanas också att:

- a.** se över sin nationella lagstiftning, politik och praxis för att säkerställa genomförandet av nödvändiga reformer för tillämpning av dessa riktlinjer,
- b.** om så ännu inte skett, skyndsamt ratificera tillämpliga Europarådskonventioner om barns rättigheter,
- c.** regelbundet granska och utvärdera sina arbetsmetoder inom det barnvänliga rättsväsendet,

- d.** alltefter behov införa eller upprätthålla ett ramverk, inklusive en eller flera oberoende mekanismer, för att främja och övervaka tillämpningen av dessa riktlinjer i enlighet med sina rätts- och förvaltningssystem, och
- e.** se till att det civila samhället, i synnerhet organisationer, institutioner och organ som syftar till att främja och skydda barnets rättigheter, deltar fullt ut i övervakningsprocessen.

Andra delen

Förklarander rapport

Varför ett nytt instrument?

1. Europarådet ser skyddet av barns rättigheter och främjandet av ett barnvänligt rättsväsende som en prioriterad fråga. Frågan om skydd av barn togs upp i handlingsprogrammet från det tredje toppmötet mellan Europarådets stats- och regeringschefer i Warszawa 2005.
2. Även om det finns ett antal rättsliga instrument på internationell, europeisk och nationell nivå återstår det luckor i såväl lagstiftning som praxis, och regeringar och yrkesverksamma som arbetar med barn efterfrågar vägledning för att säkerställa en effektiv tillämpning av normerna i dessa. I de välkända målen mellan V. och T. och Förenade kungariket Storbritannien och Nordirland (nedan kallad Storbritannien) ställdes två 10-åriga pojkar som hade kidnappat och slagit ihjäl en 2-åring inför rätta som vuxna, under massiv mediebevakning. Europadomstolen för de mänskliga rättigheterna (nedan kallad *Europadomstolen*) fastslog senare att rättegången hade varit obegriplig och skrämmande för barnen som därmed hade varit oförmögna att aktivt delta i förfarandet mot dem, och att detta utgjorde ett brott mot artikel 6 i Den europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (nedan kallad *Europakonventionen*) som garanterar rätten till en rättvis rättegång. I målet *Sahin mot Tyskland* fastslog samma domstol att den väsentliga kränkningen var underlåtenheten att höra barnets egna åsikter. Domstolen påpekade den nationella domstolens behov av att vidta betydande åtgärder för att garantera direktkontakt med barnet och att man endast på detta sätt kan säkerställa barnets bästa.

3. Dessa fall kunde mer eller mindre ha utspelat sig i vilken som helst av Europarådets medlemsstater. De visar på behovet att förbättra tillgången till rättslig prövning och behandlingen av barn i rättsliga och icke-rättsliga förfaranden, vikten av att höja kunskapsnivån och medvetenheten hos yrkesverksamma som arbetar med barn i sådana förfaranden samt erbjuda dem anpassad utbildning för att säkerställa barnets bästa och en god rättsskipning.

Bakgrund

4. Följande riktlinjer är ett direkt svar från Europarådet på resolution nr 2 om ett barnvänligt rättsväsende som antogs vid europeiska justitieministrarnas 28:e konferens (Lanzarote, 25-26 oktober 2007), i vilken man efterlyste konkret vägledning för medlemsstaterna inom detta område. Ministerkommittén gav därför fyra av Europarådets organ i uppdrag att utarbeta riktlinjer för ett barnvänligt rättsväsende (nedan kallade *riktlinjerna*) som föreslår lösningar för att hjälpa medlemsstater att inrätta rättssystem som ser till barns specifika behov, i syfte att garantera barn en effektiv och tillfredsställande tillgång till rättslig prövning på alla områden, inom civil-, förvaltnings- och straffrätten.

Arbetsmetod

5. Med beaktande av detta tvärgående perspektiv antog Europarådet en innovativ integrerad strategi som sammanför tre av rådets viktigaste mellanstatliga kommittéer i frågor om civil- och förvaltningsrätt (Europakommittén för juridiskt samarbete – CDCJ), straffrätt (Europarådets kommitté för brottsfrågor – CDPC), grundläggande mänskliga rättigheter (styrkommittén för mänskliga rättigheter – CDDH) samt den europeiska kommissionen för effektiv effektiv rättsskipning (CEPEJ). Utkastet till dessa riktlinjer har även utarbetats i nära samarbete med programmet ”Skapa ett Europa för och med barnen”, som gjorde frågan om ett barnvänligt rättsväsende till en av hörnstenarna i Europarådets strategi för barns rättigheter 2009-2011.

6. Europarådet inledde arbetet 2008 med att ta fram fyra expertrapporter som utvärderade de utmaningar och hinder som barn stöter på när det gäller tillgång till rättslig prövning på nationell nivå inom rättssystemets samtliga områden. Dessa rapporter presenterades och användes som diskussionsunderlag vid Europarådets konferenser som hölls dels under det svenska ordförandeskapet i ministerkommittén, Skapa ett Europa för och med barnen – mot en strategi för 2009-2011 (Stockholm, 8-10 september 2008), och dels under det spanska ordförandeskapet i ministerkommittén, Skydd av barn i de europeiska rättssystemen (Toledo, 12-13 mars 2009). Rapportresultaten och slutsatserna från konferenserna banade väg för utarbetandet av riktlinjerna och bidrog med värdefullt material till expertgruppen för barnvänligt rättsväsende (CJ-S-CH, Group of Specialists on child-friendly justice), som inrättades för att utarbeta riktlinjerna 2009-2010.

Utarbetande av utkastet

7. Expertgruppen bestod av 17 oberoende experter som utsetts av Europarådet i samråd med CDCJ, CDPC och CDDH på grundval av sina individuella sakkunskaper inom området barns rättigheter, med hänsyn tagen till en jämn fördelning av gruppens expertis (mellan civil-, förvaltnings- och straffrättslig samt människorättslagstiftning), samt dess geografiska spridning och könsfördelning. Ordförande i expertgruppen var Seamus Carroll (Irland) – ordförande i CDCJ, vice ordförande var Ksenija Turković (Kroatien) – utnämnd av CDPC, och gruppens vetenskapliga expert var Ankie Vandekerckhove, barnrättsexpert från Belgien.

8. Gruppen hade en sektorsövergripande sammansättning och bestod av domare, juridiskt ombud, åklagare, akademiker, psykologer, poliser, socialarbetare och representanter för medlemsstaternas regeringar. Ett stort antal observatörer, inklusive representanter från ledande internationella mellanstatliga och icke-statliga organisationer bidrog också i detta arbete.

9. Utkastet till riktlinjerna samt motiveringen granskades och godkändes av CDCJ vid dess 85:e plenarsammanträde den 11-14 oktober 2010 innan det översändes till ministerkommittén för antagande den 17 november 2010. Dessförinnan hade CDPC och CDDH tagit del av texten och ställt sig bakom den vid sina respektive plenarsammanträden (den 7-10 juni och den 15-18 juni 2010).

Samråd med berörda parter

10. Samråd med olika berörda parter om utkastet till riktlinjerna säkerställdes under hela processen genom kontinuerliga offentliga samråd om de olika textutkasterna, från oktober 2009 till maj 2010. Den 7 december 2009 arrangerades en utfrågning i Strasbourg med ledande internationella icke-statliga organisationer och andra berörda parter specialiserade på barns rättigheter. Det fjärde utkastet till riktlinjer överlämnades under perioden januari-maj 2010 till medlemsstaterna och nationella kontaktpunkter för barns rättigheter kommentarer, samt till ett antal interna och externa parter. Dessa kommentarer togs därefter i beaktande av expertgruppen vid färdigställandet av texten, för att på så sätt säkerställa ett öppet och inkluderande förfarande vid antagandet.

Samråd med barn och ungdomar

11. I enlighet med expertgruppens uppdrag arrangerade Europarådet under 2010 även ett direkt samråd med barn och ungdomar om rättvisa. Omkring 30 parter från hela Europa bidrog i detta arbete genom att utarbeta, översätta och sprida ett frågeformulär på elva språk, samt genom att organisera fokusgrupper. 3 721 svar från 25 länder analyserades av den irländska barnrättsexperten Ursula Kilkelly och beaktades av CJ-S-CH vid slutförandet av riktlinjerna. Dess huvudteman innefattade familjen, (bristande) förtroende för på myndigheter, behovet av respekt samt vikten för barn och ungdomar att bli lyssnade på.¹

12. Detta samråd har varit Europarådets första försök att direkt involvera barn och ungdomar vid utarbetande av ett rättsligt instrument. Det kommer att utökas till att omfatta andra liknande åtgärder i syfte att säkerställa ett meningsfullt deltagande från barn och ungdomar i organisationens normativa arbete. Samrådet utfördes med generöst ekonomiskt bistånd från Finlands regering.

13. Under utarbetandet gjordes ett flertal ändringar för att se till att riktlinjerna uppfyller barnens behov och överensstämmer med vad barnen berättat om rättssystemet. Sammantaget lades stor vikt vid att

se till att dessa synpunkter beaktades under utformningen av riktlinjerna i såväl detaljer och omfattning som i styrkan i formuleringarna.

14. Barnens synpunkter har särskilt används för att:

- ge stöd åt den omfattning och det sätt på vilket riktlinjerna erkänner barns rätt att bli hörda, att informeras om sina rättigheter, att ha rätt till oberoende företrädare samt att effektivt delta i beslut som gäller dem. Ordalydelsen har i detta avseende stärkts i alla relevanta avsnitt. Riktlinjerna kräver nu till exempel att domare ska respektera alla barns rätt att bli hörda i alla ärenden som rör dem, och att medel som används ska vara anpassade till barnets förståelse och förmåga att kommunicera samt ta hänsyn till omständigheterna i det enskilda ärendet,
- se till att riktlinjerna i tillräcklig omfattning gör det möjligt för barn att förstå och få återkoppling om vilken vikt som tillmäts deras åsikter,
- stärka bestämmelserna i riktlinjerna för att ge stöd åt barn före, under och efter kontakt med rättssystemet. Särskild hänsyn har tagits till föräldrarnas roll, samt den roll som innehas av dem som har barns förtroende (t.ex. i avsnittet om barn och polisen),
- stödja en otvetydig rätt att få tillgång till oberoende och effektiva klagomålsmekanismer i alla delar av rättssystemet, stödja en specialisering bland alla yrkesverksamma och kräva lämplig utbildning för alla yrkesverksamma som kommer i kontakt med barn i rättssystemet. Dessa frågor ansågs centrala för att komma tillrätta med den brist på tilltro till myndigheter som barn gav uttryck för vid samrådet,
- stärka bestämmelserna som avser sekretess i yrkesverksammas kontakter med barn, och
- där så är lämpligt stödja samråd och samarbete med barn avseende rättssystemets funktion för barn, samt utveckling och granskning av lagstiftning, politik och praxis.

Struktur och innehåll

15. Riktlinjerna är ett icke bindande instrument. I dessa riktlinjer används ofta det modala hjälpverbet ”bör” i fall där relevanta principer härrör från ett bindande instrument. Oavsett om det rör sig om ett av Europarådets instrument eller andra internationella instrument får användningen av det modala hjälpverbet ”bör” inte anses minska det bindande instrumentets rättsverkan.

1. Rapporten finns tillgänglig på webbplatsen: www.coe.int/childjustice.

- 16.** Riktlinjerna bygger på befintliga internationella, europeiska och nationella normer. Barnets bästa är den röda tråden i riktlinjerna, med hänsyn till grundprinciperna i Europakonventionen och tillämplig rättspraxis från Europadomstolen samt FN:s konvention om barnets rättigheter. Riktlinjerna främjar och skyddar bland annat barns rätt till information, att anlita biträde och delta i rättsliga och icke-rättsliga förfaranden, och ger barnet en plats och en röst inom rättsväsendet i alla stadier av förfarandet. Som praktiskt verktyg presenterar riktlinjerna även god praxis och föreslår praktiska lösningar för att komma tillrätta med bristande rättslig samstämmighet eller luckor i lagstiftningen. Exempel på områden som nämns är särskilda metoder för att lyssna på barnet (inklusive i domstolsmiljö). Riktlinjerna är inte bara en principförklaring utan strävar efter att fungera som en praktisk vägledning för tillämpning och utveckling av internationellt överenskomna bindande normer.
- 17.** CJ-S-CH har i enlighet med sitt uppdrag byggt upp texten i riktlinjerna runt olika principer som gäller före, under och efter förfarandet.
- 18.** De av Europarådets medlemsstater som överväger att utarbeta en lagstiftning avseende barn i rättsliga och icke-rättsliga förfaranden uppmärksammas på riktlinjernas tillämpliga principer, normer samt vedertagen god praxis.²

2. Information om Europarådets arbete för ett barnvänligt rättsväsende och arbetets utveckling finns tillgänglig på webbplatsen: www.coe.int/childjustice.

Inledning

- 19.** Många offentliga och privata organisationer, ombudsmän, beslutsfattare och andra har under de senaste decennierna strävat efter att se till att barn³ är medvetna om sina rättigheter och att dessa rättigheter stärks i barnens vardag. Europakonventionen fyllde nyligen 60 år och FN:s konvention om barnets rättigheter fyllde 20 år. Trots det visar verkligheten på nationell, regional och internationell nivå alltför ofta att kränkningar av barns rättigheter fortfarande förekommer.
- 20.** Barn kan komma i kontakt med rättsliga eller icke-rättsliga förfaranden på många olika sätt: när deras föräldrar skiljer sig eller tvister om vårdnaden av dem, när de begår brott, bevittnar brott eller utsätts för brott, söker asyl osv. Barn är rättssubjekt och i detta sammanhang är det nödvändigt att göra förfarandena mer barnvänliga så att barnen kan få bästa möjliga stöd om de behöver åberopa rättsliga eller icke-rättsliga förfaranden för att skydda sina rättigheter.⁴
- 21.** Det finns många rättsliga, sociala, kulturella och ekonomiska hinder som försvårar barns tillgång till rättslig prövning. Ett av de viktigaste är sannolikt bristande rättskapacitet. Våldigt ofta företräds barn av föräldrar eller förmyndare. Men om det juridiska biträdet inte vill eller kan företräda dem, eller om behöriga myndigheter inte inleder ett förfarande, saknar barn ofta möjlighet att försvara sina rättigheter eller agera mot kränkningar. I sådana fall, eller om ingen särskild representant har utsetts av den behöriga myndigheten kan de inte utöva sin grundläggande rätt att vända sig till domstol, trots att Europakonventionen innehåller flera grundprinciper med denna innebörd (se artikel 6 som bland annat tar upp rätten till en rättvis rättegång). Även om konventionen innehåller mänskliga rättigheter

3. Personer upp till 18 års ålder.

4. U. Kilkelly, "Youth courts and children's rights: the Irish experience", i *Youth Justice*, s. 41: I FN:s konvention om barnets rättigheter från 1989 stärktes detta skydd genom att ett antal rättssäkerhetsstandarder fastställdes som inte bara erkände barnets rätt till en opartisk domstol, utan sträckte sig till att medge behovet av att anpassa rättegångsprocessen till barns behov och rättigheter.

för ”envar” är det särskilt svårt för barn att ta ett fall till domstol. Trots viss rättspraxis från Europadomstolen i frågor som rör barns rättigheter, har barn sällan tillgång till domstolarna och det fortsätter att vara vuxna som vanligen initierar förfaranden på deras vägnar.⁵ Frågan om barns tillgång till rättslig prövning behöver därför inkluderas i riktlinjerna för ett barnvänligt rättsväsende.⁶

- 22.** Riktlinjerna för ett barnvänligt rättsväsende syftar till att hantera barns status och position samt det sätt på vilket de behandlas i rättsliga och icke-rättsliga förfaranden. Innan fall tas till domstol kan det dock för barnets bästa vara nödvändigt att använda sig av olika metoder för alternativ tvistlösning, t.ex. medling. Dessa riktlinjer innefattar förfaranden både i och utanför domstol.
- 23.** De är avsedda att stimulera till diskussion om barns rättigheter i praktiken och uppmuntra medlemsstaterna till att vidta ytterligare åtgärder för att förverkliga dem och fylla befintliga luckor i lagstiftningen. De är inte avsedda att påverka frågor som rör materiell rätt eller barns materiella rättigheter och är inte heller juridiskt bindande. Majoriteten av riktlinjerna kommer bara att erfordra en förändring av tillvägagångssättet när det gäller barns åsikter och behov.
- 24.** De syftar också till att fungera som ett praktiskt verktyg för medlemsstaterna vid anpassning av deras rättsliga och icke-rättsliga system till barns särskilda behov vid straff-, förvaltnings- och civilrättsliga förfaranden, oavsett barnens status eller förmåga. De bör också användas inom mycket specifika lagområden såsom lagstiftning till skydd för barn och unga, vilket finns i flera medlemsstater.
- 25.** Riktlinjerna strävar i detta avseende efter att underlätta tillämpningen av de vägledande principerna i FN:s konvention om barnets rättigheter. På samma sätt ska alla rättigheter som föreskrivs i Europakonventionen och har fastslagits av Europadomstolen gälla barn i samma utsträckning som de gäller för vuxna.

- 26.** Skillnaderna mellan dessa bestämmelser och barns faktiska rättigheter är slående. Motiveringen innehåller därför en mängd hänvisningar till god praxis, både faktisk och rättslig sådan, som påträffats i medlemsstaterna och i rättspraxis. Dessa kan tjäna som en viktig källa till information och inspiration.

5. F. Tulkens, *International justice for children*, Monografi nr 3, Council of Europe Publishing, 2009, s. 17-33.

6. Detta är ännu viktigare med tanke på att det i expertgruppens uppdrag ingår att identifiera luckor i detta avseende.

Inledning

27. Stora internationella människorättsorganisationer, som t.ex. FN och Europarådet, har redan tagit fram betydelsefulla normer och riktlinjer som rör barns rättigheter. Dessa diskuteras på lämplig plats. Inledningen tar upp de normer som är av särskild betydelse på detta område, utan att medlemsstaterna hindras från att tillämpa högre normer eller gynnsammare åtgärder. I inledningen uppmanas också medlemsstaterna att skyndsamt ratificera tillämpliga Europarådskonventioner om barns rättigheter. Detta är en praktisk åtgärd då ett stort antal stater ännu inte har ratificerat flera av dessa instrument.⁷

I. Omfattning och syfte

28. Instrumentets omfattning och syfte beskrivs i punkterna 1–3. Som redan framhållits omfattar riktlinjerna straff-, civil- och förvaltningsrätt, och syftar till att se till att barns samtliga rättigheter i sådana förfaranden respekteras fullt ut, samtidigt som hänsyn tas till andra berörda parter rättigheter.

II. Definitioner

29. Definitionen av ”barn” formuleras i enlighet med artikel 1 i FN:s konvention om barnets rättigheter samt artikel 1.1 i den europeiska konventionen om utövandet av barns rättigheter (ETS nr 160). Europakonventionens rättigheter gäller ”envar” och gör inget undantag för personer under 18 år. Det kan förekomma fall där en person under 18 år inte anses vara barn, till exempel vid myndighetsförklaring av underårig, vilket förekommer i flera medlemsstater.

7. PACE-dokument (AS/Jur (2009)40) om ”The specificity and added value of the *acquis* of the Council of Europe treaty law”.

- 30.** Definitionen av ”förälder” i punkt b omfattar alla personer med föräldraansvar, vilket kanske inte alltid är de biologiska föräldrarna utan också kan vara andra personer med föräldraansvar, t.ex. förmyndare eller förordnade juridiska ombud.
- 31.** Ett ”barnvänligt” rättsväsende definieras i punkt c. Men i texten antyds dock att detta omfattar mer än det faktiska rättssystemet och rättsliga förfaranden. Det avser alla yrkesverksamma som kommer i kontakt med barn i och utanför rättsliga förfaranden. Sektorer som polis, socialtjänst och psykiatri har också ansvar för att göra rättsväsendet mer barnvänligt. Riktlinjerna strävar efter att se till att barns rättigheter är kända och noga respekteras av alla dessa yrkesverksamma.

III. Grundprinciper

A. Deltagande⁸

- 32.** Principen om deltagande, det vill säga barns rätt att tala fritt och uttrycka sina åsikter i alla frågor som påverkar dem, är en av de vägledande principerna i FN:s konvention om barnets rättigheter.⁹ Detta betyder inte att barnens åsikter alltid kommer att få gehör. Men enligt riktlinjerna ska deras åsikter bemötas med särskild hänsyn och vederbörlig respekt, med beaktande av barnens ålder, mognad och omständigheterna i det enskilda fallet, i enlighet med nationell processrätt.

8. För mer information, se allmän kommentar nr 12 om barnets rätt att bli hörd (CRC/C/GC/12, 1 juli 2009) samt kommentarer under IV, D, 3, rätten att bli hörd. Se även ministerkommitténs rekommendation nr R (98) 8 om barns deltagande i familjeliv och socialt umgänge, 18 september 1998, punkt 4: deltagande är en avgörande faktor för att säkerställa social sammanhållning samt för att leva i en demokrati i enlighet med värderingarna i ett mångkulturellt samhälle och principerna om tolerans; punkt 5: barns deltagande är avgörande för att de ska kunna påverka sina egna livsvillkor så till vida att deltagandet inte bara omfattar inblandning i institutioner och beslutsfattande utan framför allt ett allmänt demokratiskt mönster tillämpligt på alla områden som rör familjeliv och socialt umgänge. Se vidare Europadomstolen för de mänskliga rättigheterna (stor sammansättning), dom av den 16 december 1999, *T. mot Storbritannien*, nr 24724/94, punkt 83, samt dom av den 16 december 1999, *V. mot Storbritannien*, nr 24888/94, punkt 85: [...] Artikel 6 i sin helhet garanterar en anklagad rätten att delta effektivt i brottmålsprocessen.

9. FN:s konvention om barnets rättigheter, artikel 12.

- 33.** Hänvisningen till ordalydelsen ”i stånd att bilda egna åsikter”¹⁰ bör inte ses som en begränsning utan snarare som en skyldighet för myndigheterna att göra en fullständig bedömning av barnets förmåga, så långt detta är möjligt. Stater bör istället för att alltför lättvindigt anta att barnet är oförmöget att bilda sig en åsikt förutsätta att barn besitter denna förmåga. Det är inte barnet som ska behöva bevisa detta. I linje med lagstiftningen om barns rättigheter understryker lydelsen i Del III A.2 det grundläggande budskapet att barn är rättssubjekt.
- 34.** Stater avråds från att införa standardiserade åldersgränser.¹¹ FN:s riktlinjer om rättskipning i ärenden som rör barn som blivit offer för eller vittnen till brott anger också att ”ålder bör inte utgöra ett hinder för ett barns rätt att delta fullt ut i rättsprocessen”.¹²
- 35.** I familjeärenden bör barn inkluderas i diskussionen före varje beslut som påverkar deras aktuella och/eller framtida välbefinnande. Domaren bör ansvara för samtliga åtgärder som vidtas för att se till att barn inkluderas i det rättsliga förfarandet. Denne bör säkerställa barns effektiva medverkan i processen och att barnen endast är frånvarande när de själva avböjt att delta eller på grund av sin grad av mognad eller förståelse inte har möjlighet att medverka. Frivillig organisationer och barnombudsmän bör också vidta alla ansträngningar för att se till att barn inkluderas i familjerättsliga förfaranden och inte ställs inför fullbordat faktum.¹³

10. *Ibid.*, artikel 12.1.

11. Allmän kommentar nr 12 om barnets rätt att bli hörd, punkterna 20-21 (CRC/C/GC/12, 1 juli 2009).

12. FN:s riktlinjer om rättskipning i ärenden som rör barn som blivit offer för eller vittnen till brott (ECOSOC res. 2005/20, 22 juli 2005), punkt 18.

13. Vissa medlemsstater straffbelägger föräldrar som brister i sina förpliktelser vad gäller vårdnad och umgängesrätt, även om detta beror på en vägran från barnets sida. I andra stater kan föräldrar dömas till frihetsberövande påföljd om de underlåter att rätta sig efter ett domslut där detta hade kunnat undvikas genom att inkludera barnet i alla beslut som fattats på hans eller hennes vägnar.

I ett mål som rörde en åtalad underårig med låg nivå av förståelse ansåg Europadomstolen att effektivt deltagande förutsätter i detta sammanhang att den anklagade har en bred förståelse för hur rättegångsprocessen fungerar och vad som står på spel för honom eller henne, inklusive innebörden av ett eventuellt utdömt straff. Det betyder att han eller hon, vid behov med bistånd av exempelvis en tolk, ombud, socialarbetare eller en vän, bör kunna förstå huvuddragen i vad som avhandlas i domstolen. Den tilltalade bör kunna följa med i vad åklagarens vittnen säger och, om han eller hon har ett juridiskt biträde, kunna förklara sin version av händelserna för sina egna advokater, peka på utsagor som han eller hon inte håller med om och kunna göra dem medvetna om eventuella fakta som bör läggas fram av försvaret.¹⁴ Domstolen anser vidare att det är avgörande att han eller hon ställs inför rätta i en specialdomstol som har möjlighet att ta full hänsyn till och erbjuda lämpligt stöd med anledning av hans handikapp, och anpassa förfarandet därefter.¹⁵

På motsvarande sätt drog Europadomstolen i målet *Sahin mot Tyskland*, ett vårdnadsärende, slutsatsen att det går knappast att påstå att nationella domstolar alltid måste höra ett barn i domstol i frågor som rör umgänge med en förälder som inte är vårdnadshavare, detta är något som beror på de särskilda omständigheterna i varje enskilt fall, med vederbörlig hänsyn till det berörda barnets ålder och mognad.¹⁶

Slutligen ansåg Europadomstolen i ett annat vårdnadsärende, *Hokkanen mot Finland*, en 12-årig flicka som tillräckligt mogen för att hänsyn skulle tas till hennes åsikter, och att umgängesrätten därför inte skulle beviljas mot hennes önskan.¹⁷

B. Barnets bästa

- 36.** Barnets bästa ska sättas främst i alla ärenden där barn berörs. Bedömningen av situationen måste ske på korrekt sätt. Som ett erkännande av att detta är en komplicerad process, främjar dessa riktlinjer framtagandet av sektorsövergripande metoder för bedömning av barnets bästa. Bedömningen blir ännu svårare när barnets bästa måste vägas mot andra berörda parter intressen, t.ex. andra barn, föräldrar, offer osv. Detta bör ske på ett professionellt sätt, från fall till fall.
- 37.** Bedömningen av barnets bästa måste alltid ske i kombination med barns övriga rättigheter, t.ex. rätten att höras, rätten att skyddas från våld, rätten att inte skiljas från föräldrarna osv.¹⁸ En övergripande arbetsmetod måste vara normen.
- 38.** Det är anmärkningsvärt hur lite principen om barnets bästa används i ärenden som rör ungdomsrätt, till skillnad från ärenden i familjerätten. Det finns en oroande trend i många av Europarådets medlemsstater att behandla unga förövare som vuxna.¹⁹ Naturligtvis måste alla barns rättigheter respekteras, det gäller även barn som bryter mot lagen. Ett strikt bestraffande synsätt överensstämmer inte med de ledande principerna om ungdomsrätt såsom de uttrycks i artikel 40 i FN:s konvention om barnets rättigheter.²⁰ Åtgärder av mer socialpedagogisk karaktär ligger mycket mer i linje med detta instrument och har också visat sig vara mer effektiva i praktiken.²¹

18. För praktiska förslag, se UNHCR Guidelines on Determining the Best Interests of the Child, 2008 (www.unhcr.org/refworld/docid/148480c342.html).

19. Se T. Hammarberg (www.coe.int/t/commissioner/Viewpoints) (2009).

20. Allmän kommentar nr 10 om barns rättigheter inom ungdomsrätten (CRC/C/GC/10, 25 april 2007), Se även ministerkommitténs rekommendation nr R (87) 20 om samhällets reaktioner på ungdomsbrottslighet.

21. Allmän kommentar nr 10 om barns rättigheter inom ungdomsrätten (CRC/C/GC/10, 25 april 2007).

14. Europadomstolen för de mänskliga rättigheterna (fjärde avdelningen), dom av den 15 juni 2004, *S.C. mot Storbritannien*, nr 60958/00, punkt 29.

15. Europadomstolen för de mänskliga rättigheterna, *ibid.*, punkt 35.

16. Europadomstolen för de mänskliga rättigheterna (stor sammansättning), dom av den 8 juli 2003, *Sahin mot Tyskland*, nr 30943/96, punkt 73.

17. Europadomstolen för de mänskliga rättigheterna (avdelning), dom av den 23 september 1994, *Hokkanen mot Finland*, nr 19823/92, punkt 61.

Europadomstolen för mänskliga rättigheter har i ett flertal familjerättsliga ärenden angett att nationella domstolars bedömning av barnets bästa bör baseras på ett motiverat, oberoende och aktuellt psykologiskt utlåtande, samt att barnet, om detta är möjligt och dess ålder och mognad tillåter, bör höras av psykologen och domstolen i ärenden som rör umgängesrätt, uppehållstillstånd och vårdnadsfrågor.²²

I målet *Bronda mot Italien* ansågs barnets bästa väga tyngre än övriga berörda parterns intressen: [...] även om en rättvis avvägning måste göras mellan S vilja att vara kvar hos sina fosterföräldrar och hennes biologiska familjs vilja att hon ska bo med dem fäster domstolen särskild vikt vid barnets överordnade intresse. Flickan, som nu är 14 år gammal, har hela tiden bestämt hävdad att hon inte vill lämna sitt fosterhem. I förevarande fall väger S intresse tyngre än hennes morföräldrars²³

Domstolen gjorde ett liknande yttrande i det tidigare nämnda målet *Sahin mot Tyskland*: enligt artikel 8 ska nationella myndigheter tillämpa en rättvis avvägning mellan barnets och föräldrarnas intressen och, vid denna avvägning, ska särskild betydelse tillmätas barnets intresse som, beroende på art och allvar, kan väga tyngre än föräldrarnas intressen. I synnerhet kan en förälder inte enligt artikel 8 tillåtas vidta åtgärder som kan skada barnets hälsa och utveckling.²⁴

I adoptionsärendet *Pini med flera mot Rumänien* fastslog Europadomstolen med anledning av barnets vägran att bli adopterad av en utländsk familj att: i sådana fall [...] kan barnets intresse, beroende på art och allvar, väga tyngre än föräldrarnas.²⁵

C. Världighet

- 39.** Respekten för människans världighet är en av de grundläggande mänskliga rättigheterna, och ligger till grund för många befintliga rättsliga instrument.²⁶ Flera av bestämmelserna i FN:s riktlinjer om rättskipning i ärenden som rör barn som blivit offer för eller vittnen till brott är relevanta i detta sammanhang. Särskild uppmärksamhet bör dock ges dess lydelse att ”varje barn är en unik och värdefull människa, och som sådan ska hans eller hennes individuella världighet, särskilda behov, intressen och privatliv respekteras och skyddas”.²⁷
- 40.** Texten i C.2 upprepar bestämmelsen i artikel 3 i Europakonventionen.

D. Skydd mot diskriminering

- 41.** Förbudet mot diskriminering är också en väletablerad princip i den internationella människorättslagstiftningen. Artikel 2 i FN:s konvention om barnets rättigheter anses som en av dess vägledande principer. Texten i D.1 nämner flera välkända diskrimineringsgrunder.
- 42.** När det gäller den särskild frågan om ”ras” anger Europeiska kommissionen mot rasism och intolerans (ECRI) i sin Allmänna policyrekommendation nr 7 om nationell lagstiftning för att bekämpa rasism och rasdiskriminering: ”eftersom alla människor tillhör samma art avvisar ECRI teorier som bygger på en förekomst av olika ’raser’”. I denna rekommendation använder ECRI dock termen för att säkerställa att personer som allmänt och felaktigt antas tillhöra en ”annan ras” inte undantas från det skydd som lagstiftningen ger.
- 43.** Vissa kategorier av särskilt utsatta barn kan i detta avseende behöva särskilt skydd. Texten räknar upp några av dessa kategorier, men eftersom det inte går att utesluta andra diskrimineringsgrunder gör förteckningen inga anspråk på att vara heltäckande.

22. Jfr. särskilt Europadomstolen för de mänskliga rättigheterna (stor sammansättning), dom av den 13 juli 2000, *Elsholz mot Tyskland* nr 25735/94, punkt 53, samt dom av den 8 juli 2003, *Sommerfeld mot Tyskland*, nr 31871/96, punkterna 67-72. Se även domare Ress skiljaktiga mening med stöd av domarna Pastor Ridurejo and Türmen i målet *Sommerfeld mot Tyskland* (*ibid.*), punkt 2.

23. Europadomstolen för de mänskliga rättigheterna (avdelning), dom av den 9 juni 1998, *Bronda mot Italien*, nr 22430/93, punkt 62.

24. Europadomstolen för de mänskliga rättigheterna (stor sammansättning), dom av den 8 juli 2003, *Sahin mot Tyskland*, nr 30943/96, punkt 66.

25. Europadomstolen för de mänskliga rättigheterna (andra avdelningen), dom av den 22 juni 2004, *Pini med flera mot Rumänien*, nr 78028/01 och 78030/01, punkt 155.

26. Se exempelvis inledningen av den internationella konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter, och inledningen samt artikel 40, punkt 1, i FN:s konvention om barnets rättigheter.

27. FN:s riktlinjer om rättskipning i ärenden som rör barn som blivit offer för eller vittnen till brott (ECOSOC res. 2005/20, 22 juli 2005), III.8.a och I.6.

44. En annan viktig diskrimineringsfaktor inom området barns rättigheter är ålder och förmåga. Även mycket unga barn eller barn som saknar full förmåga att utöva sina rättigheter är rättssubjekt. För dessa barn behöver alternativa system för representation tas fram för att undvika diskriminering.

E. Rättsstatsprincipen²⁸

45. Utan att några försök görs att definiera begreppet ”rättsstatsprincipen”,²⁹ pekas i E.1 och E.2 på flera av dess beståndsdelar. Hela texten har påverkats av Europadomstolens uppfattning att ”rättsstatens principer, en av de grundläggande principerna i ett demokratiskt samhälle, ingår i samtliga artiklar i konventionen”.³⁰ Rättsstatens principer bör därmed genomsyra samtliga förfaranden som berör barn.

46. Rättsstatens principer fastställer bland annat grundprincipen att alla lyder under tydligt fastställda offentliggjorda lagar och har lagstadgade rättigheter. Denna princip gäller oavsett ålder, vilket innebär att medlemsstaterna antas respektera och stödja allas människors grundläggande rättigheter, även barns. Tillämpningen av rättsstatens principer när det gäller barn ställer krav på bland annat tillämpning av rätten till oskuldspresumtion och till en rättvis rättegång, inklusive oberoende juridiskt bistånd, effektiv tillgång till biträde eller annan institution eller enhet som enligt nationell lag har ansvar för att försvara barns rättigheter.

47. Principerna *nullum crimen sine lege* (inget brott utan lag) och *nulla poena sine lege* (inget straff utan brott) utgör en av hörnstenarna i en demokratisk straffrättsliga system och gäller för barn i precis samma utsträckning som de gör för vuxna.³¹ Men när det gäller hanteringen av asociala – om än inte brottsliga – beteenden bland barn har det förekommit en tendens att i vissa medlemsstater tillämpa långtgående

28. Se även rapporten ”Access of children to justice – Specific focus on the access of children to the European Court of Human Rights” från Europadomstolens kansli samt dess rättspraxis som rör barns tillgång till nationella jurisdiktioner i ”*Compilation of texts related to child-friendly justice*”, generaldirektoratet för mänskliga rättigheter och rättsliga frågor, 2009, s. 11-19.

29. Brian Z. Tamanaha har spårat denna tanke tillbaka till Aristoteles: ”Det är bättre att rättsstatens principer styr än medborgarnas”, och fortsätter: ”så att också lagens väktare lyder lagarna”. Citat från Tom Bingham, *The Rule of Law*, Allen Lane, Penguin Group, 2010, s. 3.

30. *Ukraine-Tyumen mot Ukraina*, nr 22603/02, punkt 49, 22 november 2007.

31. Europakonventionen artikel 7, FN:s konventions om barnets rättigheter, artikel 40, punkt 2 a.

åtgärder, bland dem frihetsberövande. Barn dras in i åtgärdsprogram på ett sätt som aldrig skulle tolereras om det gällde vuxna enligt påståndet att det handlar att skydda samhället från asociala beteenden. Normalt förekommande rättsliga garantier som att det är staten som har bevisbördan och rätten till en rättvis rättegång gäller inte alltid. I många länder tillämpas inte grundprinciperna i lagstiftningen i samma höga grad för barn som för vuxna när det gäller straffrättsliga ärenden. Barn straffas fortfarande för så kallade statusbrott (handlingar som inte definieras som brott i lagstiftningen och inte hade bestraffats om de begåtts av en vuxen).³²

48. För att på ett effektivt och adekvat sätt efterleva rättsstatens principer, särskilt när det gäller barn, uppmanas medlemsstaterna i E.3 att införa och/eller upprätthålla oberoende och effektiva klagomålsmekanismer, anpassade till barnets ålder och förståelse.

IV. Barnvänligt rättsväsende före, under och efter rättsliga förfaranden

A. Allmänna beståndsdelar i ett barnvänligt rättsväsende

49. Dessa element i ett barnvänligt rättsväsende är tillämpliga för alla möjliga aktörer i och utanför domstolsförfaranden och gäller oavsett barnets status, samt även för specifika grupper av särskilt utsatta barn.

1. Information och rådgivning

50. Barnet ska i varje individuellt ärende förses med all relevant och nödvändig information – från barnets allra första kontakt med rättssystemet och under varje steg i processen.³³ Denna rätt gäller i samma utsträckning oavsett om barnet är offer, utpekad gärningsman, eller berörd eller påverkad part.³⁴ Även om det inte alltid är prak-

32. Se CRIN:s ”Report on Status Offences” på http://www.crin.org/docs/Status_Offenses_doc_2_final.pdf

33. Detta är en viktig uppgift för barnombudsmän och barnrättsorganisationer.

34. Den rättighet behandlas även i en rad instrument såsom FN:s konvention om barnets rättigheter (artikel 13 punkt 1, artikel 37 punkt d, artikel 40 punkt 2 b(ii), artikel 42), FN:s riktlinjer om rättskipning i ärenden som rör barn som blivit offer för eller vittnen till brott (ECOSOC Res. 2005/20, 22 juli 2005, VII), samt den europeiska konventionen om utövandet av barns rättigheter (ETS nr 160, artikel 3).

tiskt att tillhandahålla information i inledningsskedet av barnets kontakt med de berörda myndigheterna bör detta ske så snart som möjligt. Det kan dock finnas situationer när barn inte bör få information (när det strider mot barnets bästa).

- 51.** Barn behöver inte bara underrättas om sina rättigheter,³⁵ utan även om vilka instrument de kan använda för att utöva sina rättigheter eller, vid behov, försvara dem.³⁶ Det är det första villkoret för att skydda dessa rättigheter. Riktlinje (1) i del IV.A.1 innehåller en detaljerad, men inte fullständig, förteckning av information som barn och deras föräldrar bör få.
- 52.** Barn kan uppleva en brist på objektiv och fullständig information. Föräldrar kanske inte alltid kan dela med sig av all relevant information, och den information de ger kan vara subjektiv. I detta avseende fyller barns juridiska biträde, ombudsmän och juridiska tjänster för barn en mycket viktig funktion.
- 53.** Riktlinje 2 understryker barnets rätt att erhålla information och råd på ett språk han eller hon förstår, och som är anpassat efter barnets ålder, mognad och förmåga.
- 54.** Information om processrätten innefattar behovet av detaljerad information om på vilket sätt förfarandet kommer att gå till, vilken ställning och roll barnet kommer att ha, hur förhören kommer att ske, hur den förväntade tidplanen ser ut, varje vittnesmåls betydelse och effekt, konsekvenserna av specifika handlingar etc. Barn behöver kunna förstå vad som händer, hur saker kan eller borde fortskrida, vilka alternativ de har och vilka konsekvenser dessa alternativ för med sig. De behöver underrättas om möjliga alternativ till rättegång. I vissa fall kan medling vara ett lämpligare alternativ än domstolsåtgärder medan anlitan av domstol under andra omständigheter kan erbjuda ett barn fler garantier. För att ett välgrundat beslut ska kunna fattas behöver barnet få tydligt förklarat för sig vad de olika konsekvenserna är av ett sådant val, även om det inte nödvändigtvis är barnet som fattar beslutet i varje enskilt fall. Denna information kan också ges i olika former av barnvänligt informationsmaterial med relevant juridisk information (riktlinje 4).

35. Artikel 42, FN:s konvention om barnets rättigheter.

36. Detta bör inte begränsas till strikt juridisk information utan även innefatta information om t.ex. förekomsten av en ombudsman eller andra tjänster för barn.

- 55.** I riktlinje 5 föreskrivs skyldigheten att snarast och direkt underrätta såväl barnet som dess föräldrar om alla anklagelser som riktas mot barnet, samt vilka rättigheter barnet har i sådana fall. Barnet behöver även underrättas om åklagarbeslut, relevanta händelser efter rättegången samt om hur utgången av ärendet kommer att bestämmas. Information bör också ges om möjliga klagomålsmekanismer, tillgängliga system för rättshjälp, representation eller annan eventuell rådgivning som de kan vara berättigade. När en dom avkunnas bör motiveringen utformas på ett sätt som barnet kan förstå helt och fullt. Detta är ännu viktigare för barn med särskilda utbildningsbehov eller begränsad begränsad läs- och skrivkunnsighet.³⁷
- 56.** I ärenden som rör sig i gränslandet mellan civilrätt och familjekonflikter bör barnet, beroende på mognad och förståelse, få professionell information om tillgången till rättslig prövning i olika jurisdiktioner samt om vilka konsekvenser förfarandet kan få för barnet. Barn ställs inför särskilda utmaningar i fall där det förekommit familjekonflikter och/eller övergrepp.

I målen *V. och T. mot Storbritannien* konstaterade Europadomstolen att det effektiva deltagandet i domstolen förutsätter att de anklagade har en bred förståelse för hur rättegångsprocessen fungerar, inklusive innebörden av eventuellt utdömda straff. Därför måste minderåriga som åtalas i samtliga fall företrädas av kompetenta juridiska biträden med erfarenhet av att arbeta med barn.³⁸

I några av Europarådets medlemsstater finns privata eller subventionerade tjänster för barn och ungdomar där de kan få information om barns generella rättigheter, eller få grundläggande information om de juridiska frågorna i det egna ärendet eller den egna situationen. I vissa medlemsstater, t.ex. Belgien och Nederländerna, finns det särskilda "barnrättsbutiker"³⁹ som kan hänvisa barn till ett biträde, hjälpa dem att utöva sina rättigheter (t.ex. skriva till en domare för att få bli hörd i ett ärende) osv.

37. Informationen kan behöva översättas till ett språk som barnet förstår (ett främmande språk, blindskrift eller annat) på samma sätt som för vuxna, och den formella juridiska terminologin kommer att behöva förklaras så att barnet kan förstå dess innebörd helt och fullt.

38. Europadomstolen för de mänskliga rättigheterna (stor sammansättning), dom av den 16 december 1999, *T. mot Storbritannien*, nr 24724/94, punkt 88, samt dom av den 16 december 1999, *V. mot Storbritannien*, nr 24888/94, punkt 90.

39. "Kinderrechtswinkel" i Gent och Brygge, och "Service Droits des jeunes" i de flesta större städer i den fransktalande delen av Belgien.

2. Skydd för privat- och familjeliv

57. Barnet kan komma att behöva få anonymitet och skyddade personliga uppgifter i relation till massmedia, i enlighet med föreskrifterna i ett antal instrument.⁴⁰ I detta avseende bör Europarådets konvention om skydd för enskilda vid automatisk databehandling av personuppgifter (ETS nr 108) nämnas,⁴¹ som innehåller en förteckning över de vanligast förekommande standarderna när det gäller framför allt, insamling och behandling av uppgifter samt uppgifternas kvalitet. Liksom i fallet med Europakonventionen, gäller samtliga rättigheter enligt denna konvention även barn, trots att den inte uttryckligen hänvisar till barns rättigheter. Dessutom innehåller dess artikel 6 ytterligare skydd när det gäller känsliga uppgifter, som t.ex. personuppgifter relaterade till brottmålsdomar. Andra kategorier av uppgifter kan definieras som känsliga i nationell lagstiftning eller behandlas som sådana av offentliga myndigheter för att stärka skyddet av barns integritet. Som exempel anger ett instrument⁴² följande kategorier: disciplinära förfaranden, registrering av fall som rör våld, medicinsk behandling i skolan, skolinriktning, specialundervisning för funktionshindrade samt socialt stöd till elever från resurssvaga familjer.

40. Som exempel behandlar artikel 11.3 i Europarådets konvention om bekämpande av människohandel (CETS nr 197) personlig integritet och skyddar personuppgifter, och uppmanar staterna att införa lagstiftande åtgärder för massmedierna. FN:s riktlinjer om rättskipning i ärenden som rör barn som blivit offer för eller vittnen till brott (ECOSOC res. 2005/20, 22 juli 2005), punkt X, 27 lyder: ”Information som rör ett barns inblandning i rättsprocessen bör skyddas. Detta kan uppnås genom bibehållen sekretess samt genom att begränsa offentlighöret av uppgifter som kan göra det möjligt att identifiera ett barn som är offer eller vittne i rättsprocessen”. Detta beskrivs även i FN:s minimistandardregler för rättskipning rörande ungdomsbrottslighet (Pekingreglerna, 1985, artikel 8): ”Ungdomars rätt till privatliv skall respekteras i alla stadier för att skydda dem från skada till följd av otillbörlig publicitet eller genom att de får en stämpel. I princip skall inga uppgifter som kan göra det möjligt att identifiera en ungdomsbrottsling publiceras”.

41. Detta instrument verkar internationellt i det att det är tillgängligt för stater som inte är medlemmar av Europarådet, förutsatt att de uppfyller kraven i konventionen.

42. Yttrande 2/2009 från EU arbetsgruppen för dataskydd för skydd av personuppgifter av barn (Allmänna riktlinjer och specialfallet skolor) (General guidelines and the special case of schools).

58. I sin allmänna kommentar nr 10 om barns rättigheter inom ungdomsrätten⁴³ rekommenderar FN:s kommitté för barnets rättigheter bland annat förfaranden bakom stängda dörrar, sekretesskydd av handlingar, avkunnande av dem som inte avslöjar barnets identitet osv. Domstolen inkluderar möjligheten att pröva ärenden bakom stängda dörrar om detta erfordras med hänsyn till barnets bästa eller privatliv,⁴⁴ och riktlinje 9 erinrar medlemsstaterna om denna goda praxis. Denna princip bör dock tillämpas i förening med den princip om fri tillgång till rättslig prövning som förekommer i många medlemsstater.

59. Andra möjliga sätt att skydda privatlivet i media innefattar bland annat beviljande av anonymitet eller pseudonym, användning av skärmar eller röstförvrängning, radering av namn och andra uppgifter som kan möjliggöra identifiering av ett barn i alla handlingar, förbud mot alla former av inspelning (bild, ljud, video) etc.

60. Medlemsstaterna har positiva skyldigheter i detta avseende. Riktlinje 7 upprepar vikten av övervakning av juridiskt bindande eller yrkesetiska regler för massmedierna, med beaktande av att eventuella skador orsakade av publicering av namn och/eller bilder ofta är irreparabla.

61. Principen att hålla identifierbar information oåtkomlig för allmänhet och massmedia är fortfarande den vägledande principen. Men det kan förekomma undantagsfall där barnet kan dra fördel av att ärendet avslöjas eller till och med publiceras stort, till exempel när ett barn har förts bort. På samma sätt kan en allmän exponering gynna ärendet genom att stimulera försvaret eller höja det allmänna medvetandet.

62. Frågan om privatlivet är särskilt relevant när det gäller vissa åtgärder avsedda att hantera asociala beteenden hos barn. Införandet av en lag om så kallat anti-socialt beteende (Anti-Social Behaviour Orders, ASBO) i Förenade kungariket, i vilken man bland annat tillämpar principen att offentligt peka ut individer, visar att personuppgifter i dessa fall inte alltid undanhålls från allmänheten. Riktlinje 10 föreskriver i detta avseende en strikt skyldighet för alla yrkesverksamma som arbetar med barn, utom om det kan skada barnet (se artikel 12 i Europarådets konvention om skydd för barn mot sexuell exploatering och sexuella övergrepp (CETS nr 201).

43. Allmän kommentar nr 10 om barns rättigheter inom ungdomsrätten (CRC/C/GC/10, 25 april 2007).

44. Artikel 63 i procedurreglerna för Europadomstolen för de mänskliga rättigheterna.

I målet *B. och P. mot Storbritannien* beslutade Europadomstolen att förfaranden som rör barns hemvist efter skilsmässa eller separation är utmärkta exempel på ärenden där det kan vara berättigat att utestänga allmänhet och massmedia för att skydda barnets och andra parterers privatliv samt för att undvika att skada rättvisans intresse.⁴⁵

Dessutom ansåg Europadomstolen i ärendet *V. mot Storbritannien* att: ”av detta följer att det i fall där ett ungt barn anklagas för ett allvarligt brott som får stor uppmärksamhet i massmedia och bland allmänheten, är nödvändigt att genomföra förhandlingen på ett sätt som, så långt det är möjligt, kan minska hans eller hennes rädslor och hämningar.”⁴⁶

I de tidigare nämnda målen mellan *V. och T. mot Storbritannien* som gällde straffrättsliga förfaranden mot två unga pojkar som mördat en liten pojke konstaterade domstolen bland annat att: ”[...] det är av yttersta vikt att ett barn som anklagas för ett brott behandlas på ett sätt där full hänsyn tas till barnets ålder, mognadsgrad samt intellektuella och emotionella förmåga, samt att åtgärder vidtas för att främja barnets förmåga att förstå och delta i förfarandet.”⁴⁷ Och vidare: ”av detta följer att det i fall där ett ungt barn anklagas för ett allvarligt brott som får stor uppmärksamhet i massmedia och bland allmänheten, är nödvändigt att genomföra förhandlingen på ett sätt som, så långt det är möjligt, kan minska hans eller hennes rädslor och hämningar.”⁴⁸

45. Europadomstolen för de mänskliga rättigheterna *B. och P. mot Storbritannien*, dom av den 24 april 2001, nr 36337/97 och 35974/97, punkt 38.

46. Europadomstolen för de mänskliga rättigheterna (stor sammansättning), dom av den 16 december 1999, *V. mot Storbritannien*, nr 24888/94, punkt 87.

47. Europadomstolen för de mänskliga rättigheterna (stor sammansättning), domar av den 16 december 1999, *T. mot Storbritannien*, nr 24724/94, punkt 84, samt *V. mot Storbritannien*, nr 24888/94, punkt 86.

48. Europadomstolen för de mänskliga rättigheterna (stor sammansättning), domar av den 16 december 1999, *T. mot Storbritannien*, nr 24724/94, punkt 85, samt *V. mot Storbritannien*, nr 24888/94, punkt 87.

3. Trygghet (särskilda förebyggande åtgärder)

- 63.** När det gäller barn som vittnen har dessa riktlinjer inspirerats av principerna i FN:s riktlinjer om rättskipning i ärenden som rör barn som blivit offer för eller vittnen till brott⁴⁹ och Europarådets konvention om skydd för barn mot sexuell exploatering och sexuella övergrepp, vilka efterlyser åtgärder för att skydda barn, deras familjer och personer som vittnar för dem, från hot, repressalier och upprepad viktigmisering.⁵⁰
- 64.** Riktlinje 11 erinrar om att barn, i synnerhet utsatta barn, bör skyddas från alla former av skada. Den har hämtat sin inspiration från många befintliga bestämmelser med denna innebörd.
- 65.** Personkontroll av personal i verksamheter som arbetar med skydd av barn, som rekommenderas i riktlinje 12, har införts i vissa medlemsstater. Detta innefattar kontroll i straffregister och preliminära åtgärder att vidta i fall där en person påstås ha begått brottsliga handlingar mot barn. Detta förfarande bör naturligtvis utföras med respekt för oskuldspresumtionen och rättssystemets oberoende.
- 66.** Riktlinje 13 erinrar om den grundläggande principen om särskilt behov av skydd i fall där den utpekade gärningsmannen är en förälder, en annan familjemedlem eller primär vårdgivare.

4. Utbildning av yrkesverksamma

- 67.** I enlighet med föreskrifterna i riktlinje 14 är utbildning vad gäller kommunikationsförmåga, användning av ett barnvänligt språk samt utveckling av kunskaper i barnpsykologi, nödvändig för alla yrkesverksamma som arbetar med barn (polis, biträden, domare, medlare, socialarbetare och andra experter). Få av dessa besitter dock kunskaper om barns rättigheter och procedurfrågor i detta avseende.

49. FN:s riktlinjer om rättskipning i ärenden som rör barn som blivit offer för eller vittnen till brott (ECOSOC res. 2005/20, 22 juli 2005).

50. Artikel 31. 1. f.

- 68.** Barns rättigheter kan och bör vara en del av kursplanen i skolor och vissa högre utbildningar (juridik, psykologi, socialt arbete, polisutbildning etc.). Kursplanen bör omfatta specifika kunskaper om barns rättigheter och lagstiftningen i frågor som rör barn, såsom familjerätt, ungdomsrätt, asyl- och migrationslagstiftning etc. Medlemsstaterna uppmanas att inrätta särskilda utbildningar för detta.
- 69.** Den tidigare nämnda konferensen i Toledo (se punkt 6 ovan) konstaterade: ”Alla yrkesverksamma – i synnerhet domare, psykologer och jurister – som arbetar med barn i rättsväsendet bör få lämplig information, höjt medvetande samt utbildning i lämpliga förhörstekniker”.⁵¹

Det flamländska advokatsamfundet och dess utskott för ”juridiska ungdomsombud” har i flera år erbjudit sina medlemmar en tvåårig kurs om barns rättigheter. Juridisk information kompletteras med grundläggande utbildning i barnpsykologi och utveckling och praktisk utbildning som t.ex. kommunikation med barn. Obligatorisk närvaro krävs på samtliga moduler för att bli godkänd som ”juridiskt ungdomsombud”. Under 2010 utbildades omkring 400 ungdomsombud.⁵²

5. Sektorsövergripande arbetsmetod

- 70.** Texten i riktlinjerna som helhet, och i synnerhet riktlinjerna 16-18, uppmanar medlemsstaterna att stärka den tvärvetenskapliga arbetsmetoden vid arbete med barn.
- 71.** I ärenden som rör barn bör domare och andra juridiska yrkesgrupper inhämta stöd och rådgivning från yrkesverksamma i andra discipliner när de fattar beslut som direkt eller indirekt kommer att påverka barnets aktuella eller framtida välbefinnande, t.ex. bedömning av barnets bästa, potentiellt skadliga effekter som förfarandet kan ha på barnet etc.
- 72.** Särskilt nödvändig är tillämpningen av en sektorsövergripande arbetsmetoden för barn som är i konflikt med lagen. De befintliga och ökande kunskaperna om barns psykologi, behov, beteende och utveckling delas inte alltid i tillräcklig omfattning med yrkesgrupper verksamma inom brottsbekämpningsområdet.

51. www.coe.int/t/dghl/standardsetting/children/Toledoconference_en.asp.

52. Mer information (på flamländska) finns på www.jeugdadvocaat.be.

I Island, Norge och Sverige kan fall av övergrepp och våld handläggas i så kallade Barnahus. Personal från socialtjänst, rättsmedicinska experter, barnläkare, polis och åklagarmyndigheter arbetar tillsammans, främst i det inledande skedet av en polis- eller socialtjänstutredning. De organiserar och fördelar de olika uppgifter som ska utföras. Förhör med de berörda barnen hålls i barnhusen, med möjlighet för en tredje part att ta del av förhöret via videolänk eller i ett angränsande rum. Det finns också rum för medicinska undersökningar och rådgivning.

6. Frihetsberövande

- 73.** Särskild uppmärksamhet bör riktas mot behandlingen av barn i förvar, med tanke på dessa barns utsatta position. Praktiska åtgärder vid förvarstagande av barn återfinns i flera av Europarådets instrument, t.ex. i rekommendation CM/Rec(2008)11 om de europeiska bestämmelserna för ungdomsbrottslingar som är föremål för påföljder eller åtgärder, eller i CPT:s (Europeiska kommittén till förhindrande av tortyr och omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning) regler.⁵³ Som det förra instrumentet anger måste särskilda insatser vidtas för att undvika häktning. Internationella organ för barns rättigheter är mycket kritiska till användningen av häktningsinstitutet och strävar efter att begränsa denna typ av åtgärd.⁵⁴ Häktning kan dock i vissa fall ändå vara nödvändigt, t.ex. för att undvika risk för undanröjande av bevis, vittnespåverkan, eller om det föreligger kollusions- eller flyktfara etc.
- 74.** Eftersom det redan finns en mängd normer som berör frihetsberövade ungdomars rättigheter⁵⁵ finns det ingen anledning att upprepa dessa i riktlinjerna. Enligt huvudprincipen får ingen annan av barnets rättigheter begränsas förutom rätten till frihet, som en följd av frihetsberövandet. Som klart anges i riktlinjerna 19 och 20 behöver åtgärder som innefattar förvar i största möjliga utsträckning undvikas och

53. CPT-reglerna (CPT/inf/E (2002) 1, Rev 2009 återfinns på <http://www.cpt.coe.int/en/docsstandards.htm>).

54. Se t.ex. Slutsatser för Belgien: ”Kommittén rekommenderar att konventionsstaten: [...] (c) [...] i enlighet med artikel 37 i konventionen säkerställer att frihetsberövande endast används som en sista utväg, under så kort tid som möjligt, att garantierna för ett korrekt rättsförfarande respekteras fullt ut samt att inga personer under 18 år hålls i förvar tillsammans med vuxna.” (CRC/C/15/Add. 178, punkt 32, c, 13 juni 2002).

55. FN:s konvention om barnets rättigheter, artiklarna 37 och 40.

endast användas som en sista utväg, under så kort tid som möjligt, och begränsas till allvarliga ärenden.⁵⁶ Detta är en central rättslig skyldighet. Dessutom är det allmänt känt att förvar inte minskar risken för återfall.

- 75.** Som redan angetts gör avsnitten om frihetsberövande och polisen inga anspråk på att utgöra en uttömmande förteckning över rättigheter och skyddsåtgärder. De anger ett minimum av de rättigheter som barn bör åtnjuta. Riktlinje 21 bör ses i detta sammanhang.
- 76.** Frågan om huruvida barn ska hållas i förvar tillsammans med vuxna eller inte är inte ny. I vissa fall kan det ligga i barnets bästa att inte skiljas från en förälder som hålls i förvar, t.ex. när det rör spädbarn, eller när det gäller barn till invandrare som hålls i förvar, som inte bör skiljas från sin familj. Flera av Europarådets medlemsstater anser att barnets bästa i stora glesbygder i undantagsfall kan innebära att hållas i förvar i anläggningar avsedda för vuxna (vilket t.ex. kan underlätta för besök från föräldrar bosatta hundratals kilometer därifrån). Sådana fall kräver dock särskild omsorg från ansvariga myndigheter för att förhindra att barn utsätts för övergrepp av vuxna.
- 77.** Men FN:s kommitté för barnets rättigheter har varit mycket tydlig på denna punkt, med utgångspunkt från artikel 37. c i FN:s konvention om barnets rättigheter. I ovan nämnda rekommendation CM/Rec(2008) 11 anges också att ungdomar inte får hållas frihetsberövade på institutioner avsedda för vuxna, utan på för dem särskilt utformade institutioner.
- 78.** Flera hänvisningar erinrar om att riktlinjerna gäller även för asylsökande barn och att speciell hänsyn ska tas till denna särskilt utsatta grupp. Ensamresande barn bör inte, oavsett om de är asylsökande eller ej, frihetsberövas enbart på grund av brist på uppehållstillstånd (riktlinje 22).

56. Ministerkommitténs rekommendation CM/Rec(2008) 11, punkt 59.1.

I målet *Guvec mot Turkiet* upprepade Europadomstolen sina synpunkter på alltför långa perioder av förvar. Domstolen angav uttryckligen att: ”den i minst tre domar som rör Turkiet uttryckt betänkligheter ifråga om landets praxis att häkta barn före rättegångar (se *Selçuk mot Turkiet*, nr 21768/02, punkt 35, 10 januari 2006; *Koşti med flera mot Turkiet*, nr 74321/01, punkt 30, 3 maj 2007; det ovan nämnda målet *Nart mot Turkiet*, 20817/04, punkt 34) och funnit att kränkningar av artikel 5, punkt 3 i konventionen har skett i fall som gällt betydligt kortare tidsperioder än vad som gäller kändan i förevarande fall. I målet *Selçuk* hade till exempel kändan tillbringat omkring fyra månader i häkte när han var 16 år gammal, och i målet *Nart* hade kändan suttit i förvar i 48 dagar när han var 17 år gammal. I förevarande fall satt kändan i förvar från och med det att han var 15 år gammal, och satt häktad i över fyra och ett halvt år. Domstolen anser mot bakgrund av detta att kändans häktningsperiod var orimligt lång och i strid mot artikel 5, punkt 3 i konventionen”.⁵⁷

B. Barnvänligt rättsväsende före rättsliga förfaranden

- 79.** En komplicerad men viktig fråga är den som gäller minimiålder för straffrättsligt ansvar. Inom Europarådets medlemsstater varierar denna ålder från så lågt som 8 års ålder, och upp till myndighetsåldern. Texten i riktlinje 23 har inspirerats av ministerkommitténs rekommendation till medlemsstaterna, rekommendation CM/Rec(2008)11 om de europeiska bestämmelserna för ungdomsbrottslingar som är föremål för påföljder eller åtgärder. I FN:s konvention om barnets rättigheter anges ingen fastställd ålder men den allmänna kommentaren nr 10 om barns rättigheter inom ungdomsrätten råder medlemsstaterna att inte fastställa en alltför låg minimiålder. I FN:s minimistandardregler för rättskipning rörande ungdomsbrottslighet förmedlas ett liknande budskap. Det europeiska nätverket för barnombudsmän (ENOC) förespråkar en höjning av åldern till 18 år. ENOC rekommenderar framtagning av innovativa system för alla lagöverträdare under myndighetsåldern som särskilt fokuserar på utbildning, återanpassning och rehabilitering.

57. Europadomstolen för de mänskliga rättigheterna (andra avdelningen), dom av den 20 januari 2009, *Guvec mot Turkiet*, nr 70337/01, punkterna 109-110.

- 80.** Generellt bör metoder som bygger på förebyggande arbete och återanpassning främjas och tillämpas inom ungdomsrätten. Det straffrättsliga maskineriet bör inte automatiskt sättas i rörelse när barn begått ringa brott i fall där mer konstruktiva och pedagogiska åtgärder kan vara mer framgångsrika. Vidare bör medlemsstaterna reagera på brott inte bara i proportion till omständigheterna och brottets allvar. Hänsyn bör också tas till ålder, mindre grad av straffrättsligt ansvar, samt barnets och samhällets behov.
- 81.** Riktlinjerna 24-26 erinrar om att uppmärksamheten i flera medlemsstater har varit inriktad på att lösa konflikter utanför domstol, bland annat genom familjemedling, avledning och reparativ rättvisa. Det här är en positiv utveckling och medlemsstaterna uppmanas att se till att barn kan dra nytta av dessa förfaranden, förutsatt att de inte används för att hindra barnets tillgång till rättslig prövning.
- 82.** Sådan praxis förekommer redan i många av Europarådets medlemsstater och kan gälla praxis före, under och efter rättsliga förfaranden. Denna praxis blir särskilt relevant inom ungdomsrättens område. Riktlinjerna ger inte företräde åt några icke-rättsliga alternativ, och bör tillämpas även inom sådana som involverar frågor som inte bara är av strikt rättslig karaktär, i synnerhet i familjekonflikter. Lagen har sina begränsningar på detta område och kan på längre sikt få skadliga konsekvenser. Respekten för lösningar som medlats fram uppges vara högre på grund av att de berörda parterna är aktivt engagerade. I dessa kan även barn ha en roll. Obligatorisk hänvisning till medlingstjänster före domstolsförfarande kan också övervägas, inte för att tvinga människor till medling (vilket skulle strida mot hela syftet med medlingen) utan för att alla ska få en chans att känna till möjligheten.
- 83.** Det förekommer uppfattningar om att barn så långt det är möjligt ska hållas utanför domstolarna. Men domstolsförfaranden är inte nödvändigtvis värre än alternativa lösningar utanför domstol, så länge de sker i linje med principerna för ett barnvänligt rättsväsende. Precis som domstolsmiljöer kan alternativ också medföra risker för barns rättigheter, t.ex. risken för minskad respekt för grundläggande principer som oskuldspresumtionen, rätten till juridiskt biträde etc. Eventuella val bör därför ta hänsyn till den distinkta kvaliteten i ett givet system.

- 84.** I sin allmänna kommentar nr 12 rekommenderade FN:s kommitté för barnets rättigheter att:⁵⁸ ”i fall av åtgärder som avslutar lagföringsprocessen innan åtal och domstolsprövning (diversionsprogram), inklusive medling, måste ett barn ha möjlighet att ge sitt frivilliga medgivande, samt ges möjlighet att få juridisk och annan rådgivning samt hjälp för att fastställa hur lämplig och önskvärd den föreslagna diversionen är”. Enligt riktlinje 26 bör barn dock garanteras motsvarande grad av skydd i såväl rättsliga förfaranden, som i lösningar utanför domstol.
- 85.** Texten i riktlinjerna uppmanar sammanfattningsvis till att barn som rättssubjekt, i enlighet Europadomstolens rättspraxis, ska ha tillgång till nationella domstolar dit de kan vända sig om de så önskar. Denna tillgång ska dock vägas och tillämpas tillsammans med alternativ till rättsliga förfaranden.

I den schweiziska kantonen Fribourg har ett medlingssystem utarbetats för barn i konflikt med lagen. I strävan efter att nå en balans mellan återupprättelse och vedergällning tar medlingen hänsyn till offrets och gärningsmannens rättigheter och intressen. Domaren kan i fall som uppfyller vissa kriterier hänvisa ärendet till en medlare. Även om medlaren ansvarar för själva medlingen behåller domaren ansvaret för brottmålet. Oavsett om parterna når en uppgörelse eller ej ska resultatet av medlingen förmedlas till domaren som kan meddela beslutet (skriftligt) eller fortsätta förfarandet om ingen uppgörelse träffats.

I Norge är medling obligatorisk för par som ansöker om skilsmässa innan de kan inleda ett domstolsförfarande, om de har barn under 16 år. Syftet är att hjälpa föräldrarna att nå en förlikning om var barnen ska bo, om föräldrans ansvar och umgängesrätt, för att säkerställa att hänsyn tas till barnets bästa.

C. Barn och polis

- 86.** Polisen bör också tillämpa riktlinjerna om ett barnvänligt rättsväsende. Detta gäller alla situationer där barn kan komma i kontakt med polisen och är, som anges i riktlinje 27, särskilt viktigt när det gäller utsatta barn.

58. Allmän kommentar nr 12 om barnets rätt att bli hörd (CRC/C/GC/12, 1 juli 2009), punkt 59.

- 87.** Det är uppenbart att ett barnvänligt agerande också bör gälla i potentiellt riskfyllda situationer, t.ex. vid anhållande eller förhör av barn, enligt riktlinjerna 28 och 29. Föräldrar bör förutom i särskilda fall underrättas om anhållandet av deras barn, och barnet bör alltid ha tillgång till biträde eller motsvarande som enligt nationell lagstiftning ansvarar för att försvara barns rättigheter, samt ha rätt att underrätta sina föräldrar eller annan person som de litar på. Kontakt med myndigheter som ansvarar för skydd av ungdomar bör beviljas från och med gripandet.⁵⁹ Endast i fall då föräldrarna inte är tillgängliga kan en annan person som barnet litar på kontaktas (t.ex. barnets mor- eller farföräldrar).
- 88.** Europeiska kommittén till förhindrande av tortyr och omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning (CPT) har tagit fram en rad regler som gäller polisens förvarstagande av barn. CPT har i sina kommentarer till utkastet om de europeiska bestämmelserna för ungdomsbrottslingar⁶⁰ vidare påpekat att dessa regler uttryckligen borde ange att barn som hålls i förvar av polis inte ska behöva göra några uttalanden eller skriva under några handlingar med koppling till den gärning som de misstänks för utan att ett biträde eller person som de litar på närvarar och kan hjälpa dem. Dessa regler får stöd i riktlinje 30. Staterna kan med fördel överväga införande av specialenheter inom polisen med särskild utbildning för dessa uppgifter.

I *Okkali mot Turkiet* granskade Europadomstolen ett fall med en anhållen 12-årig pojke som hävdade att han utsatts för omild behandling. Europadomstolen ansåg att pojken som underårig borde ha åtnjutit större skydd och att myndigheterna inte hade tagit hänsyn till hans särskilt utsatta situation. Domstolen tillade att ett ombud i fall som detta bör förordnas för att bistå barnet samt att föräldrarna (eller andra juridiska företrädare) behöver underrättas om förvarstagandet.⁶¹

59. I en dom i en belgisk ungdomsdomstol nyligen (Antwerpen, 15 februari 2010) frikändes en ungdomsbrottsling då domaren fann att den tilltalades rättigheter hade kränkts eftersom han inte fått något juridiskt biträde vid polisförhöret, i vilket han hävdade att han tvingats till att erkänna de aktuella gärningarna. Domaren konstaterade att man brutit mot artikel 6 i Europakonventionen.

60. CPT 18:e generella rapport (2007-2008), punkt 24.

61. Europadomstolen för de mänskliga rättigheterna (andra avdelningen), dom av den 17 oktober 2006, *Okkali mot Turkiet*, nr 52067/99, punkterna 69 och följande.

I målet *Salduz mot Turkiet* ansåg Europadomstolen att artikel 6.1 i Europakonventionen hade överträtts när en 17-årig misstänkt inte fick tillgång till juridiskt biträde under fem dagar i polisförvar. Domstolen fann att: punkt 1, ska förbli tillräckligt 'praktisk och effektiv', bör tillgång till advokat som regel tillhandahållas från det första polisförhöret med en misstänkt [...].⁶² Europadomstolen konstaterade att en av de särskilda omständigheterna i det här fallet var kärandens ålder. Med beaktande av ett betydande antal relevanta internationella rättsinstrument om juridiskt bistånd till barn i polisförvar betonade Europadomstolen den grundläggande vikten av tillgång till biträde i fall där personen i polisförvar är ett barn.⁶³

D. Barnvänligt rättsväsende under rättsliga förfaranden

- 89.** Dessa beståndsdelar i ett barnvänligt rättsväsende bör tillämpas i alla förfaranden: civil-, straff- och förvaltningsrättsliga.

1. Tillgång till rättslig prövning och till det rättsliga förfarandet

- 90.** Även om barn i juridisk mening anses vara rättssubjekt, i enlighet med riktlinje 34, saknar de ofta möjlighet att utöva sina rättigheter på ett effektivt sätt. Europarådets parlamentariska församling underströk år 1990 i sin rekommendation 1121 om barns rättigheter att barn har rättigheter som de kan utöva självständigt och oberoende, även gentemot vuxna.⁶⁴ FN:s konvention om barnets rättigheter innehåller en viss rätt för barnet att ta initiativ till en domstolsprövning i artikel 37 d, enligt vilken ett barn kan bestrida lagligheten i sitt frihetsberövande. Det finns för närvarande ett starkt stöd för att införa ett klagomålsförfarande i enlighet med denna konvention.⁶⁵ Förhoppningen är att detta ska ge barn samma slags rättsmedel för att ta strid mot kränkningar av deras rättigheter som beviljas vuxna enligt flera andra internationella konventioner för mänskliga rättigheter.

62. Europadomstolen för de mänskliga rättigheterna (stor sammansättning), dom av den 27 november 2008, *Salduz mot Turkiet*, nr 36391/02, punkt 55.

63. *Ibid.*, punkterna 56-62.

64. Rekommendation 1121 (1990) om barns rättigheter, punkt 6.

65. Kampanjen för en klagomålsmekanism för FN:s konvention om barnets rättigheter.

- 91.** Mot samma bakgrund ger Europakonventionen ”var och en” vars mänskliga rättigheter kränks rätt till ”ett effektivt rättsmedel inför en nationell myndighet”.⁶⁶ Denna ordalydelse inbegriper klart och tydligt barn. Detta innebär att barn kan ta sina ärenden till Europadomstolen, även om de ofta inte har rätt att inleda rättsliga förfaranden enligt den nationella lagstiftningen.⁶⁷
- 92.** Majoriteten av lagar som rör barns bristande rättsliga handlingsförmåga utformas i syfte att skydda barnen. Det är dock viktigt att denna bristande förmåga inte används mot dem när deras rättigheter kränks eller när ingen annan försvarar dessa rättigheter.
- 93.** I riktlinje 34 rekommenderas också att medlemsstaternas lagstiftning, där så är lämpligt, underlättar tillgången till rättslig prövning för barn med tillräcklig förståelse av sina rättigheter. Den rekommenderar även användning av rättsmedel för att skydda dessa rättigheter, vid mottagande av adekvat juridisk rådgivning.
- 94.** Den starka kopplingen mellan frågor om tillgång till rättslig prövning, korrekt juridisk rådgivning⁶⁸ samt rätten att uttrycka sin åsikt i domstolsförfaranden måste uppmärksammas. Syftet med dessa riktlinjer är inte att uppmuntra barn att vända sig till domstolar utan uppenbar anledning eller rättslig grund. Naturligtvis bör barn precis som vuxna ha en gedigen rättslig grund för att ta ett ärende till domstol. Om barnets rättigheter har kränkts eller behöver försvaras, eller om det juridiska biträdet inte gör detta för barnets räkning, ska möjlighet finnas att få ärendet granskat av en rättslig myndighet. Tillgång till rättslig prövning för barn kan också vara nödvändig i ärenden där det kan föreligga en intressekonflikt mellan barnet och det juridiska biträdet.
- 95.** Tillgången till rättslig prövning kan baseras på en fastställd åldersgräns eller på en uppfattning om förekomsten av en viss omdömesförmåga, mognad eller nivå av förståelse. Båda systemen har sina fördelar och nackdelar. Fördelen med en tydlig åldersnivå är att den är lika för alla barn och garanterar rättslig säkerhet. Men genom att bevilja barn tillgång med utgångspunkt från deras individuella omdömesförmåga kan en anpassning ske till varje enskilt barn efter mognadsgrad. Detta system kan medföra risker på grund av domarens stora utrymme för

66. Artikel 13.

67. Se rapport från Europadomstolens kansli, a.a., s. 5: Barn kan sålunda vända sig till Europadomstolen även om de inte, enligt nationell lagstiftning, har rätt att inleda rättsliga förfaranden.

68. Detta syftar också till att övertyga barnet om att avstå från att inleda ett förfarande som saknar rättslig grund eller förutsättningar för att lyckas.

skönsmässig bedömning i ärendet. En tredje möjlighet är en kombination av båda systemen: en fastställd lagstadgad ålder med möjlighet för barn under denna ålder att bestrida den.⁶⁹ Detta kan dock medföra ett ytterligare problem i och med att det därmed åligger barnet att bevisa sin förmåga eller omdömesförmåga.

- 96.** Dessa riktlinjer saknar en fastställd åldersgräns eftersom en sådan har en tendens att bli för strikt och godtycklig och kan få mycket orättvisa konsekvenser. En sådan tar heller inte full hänsyn till barns olika förmågor och förståelsenivåer. Dessa kan variera stort beroende på det enskilda barnets utvecklingsförmåga, livserfarenhet, samt kognitiva och andra färdigheter. En 15-åring kan vara mer omogen än en 12-åring, medan mycket unga barn kan vara tillräckligt intelligenta för att kunna bedöma och förstå sin egen specifika situation. Ett barns förmåga, mognad och nivå av förståelse säger mer om dess verkliga kapacitet än vad åldern gör.
- 97.** Oavsett ålder och förmåga är alla barn rättssubjekt. Men i verkligheten är ålder ett stort problem eftersom mycket små barn eller barn med vissa funktionshinder inte själva kan tillvarata sina rättigheter på ett effektivt sätt. Medlemsstaterna bör därför upprätta system i vilka särskilt utsedda vuxna kan agera på barnets vägnar. Dessa kan vara föräldrar, biträden, andra institutioner eller myndigheter som, i enlighet med nationell lag, ansvarar för att försvara barns rättigheter. Dessa personer eller institutioner bör inte bara involveras eller erkännas när förfaranden har inletts. De bör också ha mandat att aktivt initiera ärenden om ett barns rättigheter har kränkts eller riskerar att kränkas.
- 98.** I riktlinje 35 rekommenderas medlemsstater att undanröja alla hinder för barns tillgång till rättslig prövning. Den innehåller exempel som t.ex. kostnader för förfarandet och avsaknad av juridiskt ombud, men rekommenderar att även andra hinder undanröjs. Sådana hinder kan vara av en annan typ. Vid en potentiell intressekonflikt mellan barnet och föräldrarna bör kravet på föräldrarnas medgivande frångås. Ett system behöver inrättas där en förälders otillbörliga vägran inte kan förhindra ett barn från att vidta rättsliga åtgärder. Ekonomiska eller psykologiska skäl kan utgöra andra hinder för tillgång till rättslig prövning. Formkraven bör i största möjliga utsträckning begränsas.⁷⁰

69. Som exempel tillämpar den belgiska lagstiftningen ibland en åldersgräns, och ibland omdömesförmågan.

70. En alltför strikt eller rent teknisk syn på representation bör undvikas. Se I. Berro-Lefèvre, ”Improving children’s access to the European Court of Human Rights”, *International justice for children*, Monografi nr 3, Strasbourg, Council of Europe Publishing, 2008, s. 69-78.

- 99.** Det förekommer att barn på grund av trauman inte kan bestrida vissa handlingar eller beslut under barndomen. Det kan röra sig om exempelvis sexuella övergrepp eller svåra familjekonflikter.
- 100.** I sådana fall rekommenderar riktlinje 36 att tillgång till rättslig prövning beviljas en tid efter det att barnet har uppnått myndighetsålder. I riktlinjen uppmanas medlemsstaterna därför att göra en översyn av sina preskriptionsregler. I detta avseende kan Europarådets konvention om skydd för barn mot sexuell exploatering och sexuella övergrepp (2007, CETS nr 201) tjäna som inspirationskälla.⁷¹

Europadomstolen ansåg i målet *Stubbings med flera mot Storbritannien*⁷² att det under senare år har skett en ökande medvetenhet när det gäller omfattningen av de problem som orsakas av övergrepp mot barn och dess psykologiska effekter på offren, och det är möjligt att de preskriptionsregler som gäller i Europarådets medlemsstater kan komma att behöva ändras inom en snar framtid för att tillgodose denna grupp av rättssökande.⁷³

2. Juridisk rådgivning och juridiskt biträde⁷⁴

- 101.** Om barn ska få tillgång till en verkligt barnvänlig rättslig prövning bör medlemsstaterna underlätta deras tillgång till biträde eller annan institution eller myndighet som enligt nationell lag har ansvar för att försvara barns rättigheter, och företrädas i eget namn när det råder eller kan komma att uppstå en intressekonflikt mellan barnet och föräldrarna eller andra berörda parter. Detta är huvudbudskapet i riktlinje 37. Den europeiska konventionen om utövandet av barns rättigheter (ETS nr 160)⁷⁵ anger: ”parterna skall överväga att tillerkänna barn ytterligare processrättigheter i samband med förfaranden inför en judiciell myndighet som berör barnen, särskilt [...] en egen företrädare, [...] ett biträde”.⁷⁶

71. Artikel 33.

72. Europadomstolen för de mänskliga rättigheterna (andra avdelningen), dom av 22.10.96, *Stubbings med flera mot Storbritannien*, nr 22083/93 samt 22095/93, punkt 56.68 [http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/childjustice/MJU-28\(2007\)INFO1%20e.pdf](http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/childjustice/MJU-28(2007)INFO1%20e.pdf).

73. Punkt 56.

74. Se ChildONEurope, *Survey on the national systems of children's legal representation*, mars 2008 (www.childoneurope.org). I undersökningen redovisas flera modeller.

75. ETS nr 160

76. Artikel 5 b.

- 102.** Riktlinje 38 rekommenderar att barn ges tillgång till fri rättshjälp. Detta bör inte nödvändigtvis innebära krav på ett helt separat rättshjälpssystem. Denna rättshjälp kan möjligen tillhandahållas på samma sätt som rättshjälp för vuxna, eller på mindre strikta villkor, och vara avhängig av den ekonomiska ställningen hos personen med föräldraansvar, eller av barnets av egen ekonomiska ställning. Rättshjälpssystemet måste i alla händelser vara effektivt i praktiken.
- 103.** Riktlinje 39 beskriver de professionella kraven på biträden som företräder barn. Det är också viktigt att kostnader för arvoden från barnets biträde inte debiteras barnets föräldrar, varken direkt eller indirekt. Om ett biträde får betalt av föräldrarna finns det, särskilt i fall som rör intressekonflikter, inga garantier för att denne på ett oberoende sätt kommer att kunna försvara barnets åsikter.
- 104.** Ett system med specialiserade juridiska ungdomsbiträden rekommenderas, som respekterar barnets rätt att fritt välja biträde. Det är viktigt att klargöra exakt vilken roll barnets biträde har. Biträdet behöver inte föra fram vad han eller hon anser vara barnets bästa (som en förmyndare eller offentlig försvarare), utan bör fastställa och försvara barnets åsikter och synpunkter på samma sätt som för en vuxen klient. Biträde bör inhämta barnets informerade samtycke om den bästa strategin att tillämpa. I fall där biträde har en avvikande åsikt bör han eller hon försöka övertyga barnet, precis som med andra klienter.
- 105.** Biträdets roll skiljer sig från den gode mannens, införd genom riktlinje 42, i det att den senare utses av domstolen, inte av ”klienten” i sig, och bör hjälpa domstolen att definiera vad som är barnets bästa. Att i en och samma person kombinera biträdets och den gode mannens funktioner bör dock undvikas på grund av den potentiella intressekonflikt som kan uppstå. Den behöriga myndigheten bör i vissa fall utse en god man eller annat oberoende biträde för att företräda barnets åsikter. Det kan ske på begäran av barnet eller annan relevant part.

I Georgien beviljas rättshjälp ex officio för personer under 18 år i brottmål då de anses vara ”socialt utsatta”. Inga övriga villkor måste uppfyllas för att dessa barn ska få den här förmånen.

3. Rätten att höras och uttrycka åsikter

- 106.** I sin allmänna kommentar nr 12 tolkar FN:s kommitté för barnets rättigheter barnets rätt att höras, som är en av de fyra vägledande principerna i FN:s konvention om barnets rättigheter, med ordalydelsen ”shall assure” (”skall tillförsäkra”), en särskilt kraftfull juridisk formulering som inte ger konventionsstaterna något utrymme för fria tolkningar.⁷⁷ Denna kommentar redogör för att den betydelse som tillmäts ett barns åsikter inte kan bestämmas enbart på grundval av ålder.⁷⁸ I sin allmänna kommentar nr 5 konstaterar kommittén med rätta att: ”att verka lyssna till barn innebär ingen större utmaning, men att tillmäta deras åsikter betydelse kräver verklig förändring”.⁷⁹
- 107.** I artikel 3 i den europeiska konventionen om utövandet av barns rättigheter (1996, ETS nr 160) kombineras rätten att bli hörd med rätten att bli informerad: i rättsliga förfaranden bör barnet få all relevant information, rådfrågas och uttrycka sina åsikter samt informeras om de möjliga konsekvenserna av att dessa åsikter tillgodoses och de möjliga konsekvenserna av alla beslut.
- 108.** I dessa riktlinjer hänvisas till begrepp som ”ålder och mognad” samt ”tillräcklig förståelse”, vilket antyder en viss grad av förståelse, dock utan att gå så långt som att kräva att barnet ska ha omfattande kunskap om alla aspekter i den aktuella frågan.⁸⁰ Barn har rätt att fritt uttrycka sina åsikter, utan påtryckningar och utan styrning.⁸¹
- 109.** I FN:s riktlinjer om rättskipning i ärenden som rör barn som blivit offer för eller vittnen till brott används begreppet ”barnkänslig” som ”ett synsätt som väger barnets rätt till skydd och tar hänsyn till barnets individuella behov och åsikter”.⁸²

- 110.** Lagar bör utformas tydligt för att säkerställa alla barns likhet inför lagen. Oavsett ålder bör en tillräcklig nivå av förståelse förutsättas, särskilt när ett barn tar initiativet till att höras. Men åldern har fortfarande mycket stor betydelse vid ”beviljande” av deras grundläggande rättighet att höras i frågor som påverkar dem (riktlinje 45). Det är dock viktigt att påpeka att barnet under vissa omständigheter har en skyldighet att höras (dvs. att avge vittnesmål).
- 111.** Barn behöver veta exakt vad som kommer att hända och vilken betydelse som kommer tillmäts deras åsikter eller utsagor.⁸³ Domaren bör inte utan goda skäl neka att höra barnet, såvida inte detta anses vara för barnets bästa (riktlinje 47). Barnet bör få tydlig information om att det faktum att en domare hör honom eller henne inte betyder att barnet kommer att ”vinna” målet. För att vinna eller erhålla barnets förtroende och respekt för domslutet bör barnets biträde lägga särskild vikt vid att förklara varför barnets åsikt inte har vunnit gehör eller varför beslutet har fattats, på samma sätt som för vuxna (riktlinje 48).
- 112.** Vidare har barn rätt att uttrycka sina synpunkter och åsikter i alla frågor eller ärenden som rör eller påverkar dem. De bör, oavsett ålder, ha möjlighet att göra detta i en trygg miljö som behandlar dem med respekt. De bör känna sig lugna och trygga när de talar med domare eller andra tjänstemän. Detta kan betyda att domaren behöver avstå från vissa formalia, som att bära peruk eller kapp, eller att höra barnet i rättsalen. Det kan till exempel vara till hjälp att höra barnet i domarens ämbetsrum.
- 113.** Det är viktigt att barnet kan tala fritt och att inga störningsmoment förekommer. I praktiken kan detta innebära att ingen annan bör ges tillträde till rummet (t.ex. föräldrar eller den utpekade gärningsmannen), samt att stämningen inte störs av oönskade avbrott, obehärskat uppträdande eller av personer som går in och ut ur rummet.

77. Allmän kommentar nr 12 om barnets rätt att bli hörd (CRC/C/GC/12, 1 juli 2009), punkt 19.

78. *Ibid.*, punkterna 28-31.

79. Allmän kommentar nr 5 om allmänna åtgärder för genomförandet av FN:s Konvention om barnets rättigheter (CRC/GC/2003/5), artikel 12.

80. För mer information, se CRIN Review: *“Measuring maturity. Understanding children’s ‘evolving capacities’*”, 2009.

81. Allmän kommentar nr 12 om barnets rätt att bli hörd (CRC/C/GC/12, 1 juli 2009), punkt 22.

82. FN:s riktlinjer om rättskipning i ärenden som rör barn som blivit offer för eller vittnen till brott (ECOSOC res. 2005/20, 22 juli 2005).

83. Europeiska konventionen om utövandet av barns rättigheter, artikel 3 c.

- 114.** Domare saknar ofta särskild utbildning i att kommunicera med barn, och det är sällan som specialutbildad personal kallas in som stöd. Som tidigare angetts (punkt 96 ovan), kan även unga barn formulera sin åsikt på ett tydligt sätt om de får rätt hjälp och stöd. Domare och andra yrkesverksamma bör i ärenden sträva efter att få fram barnets egna åsikter, synpunkter och perspektiv.
- 115.** Beroende på barnets önskemål och intresse bör det noga övervägas vem som kommer att lyssna på barnet, troligen domaren eller en utsedd expert.⁸⁴ En del barn kan föredra att höras av en ”specialist” som därefter kan förmedla barnets synpunkter till domaren. Andra barn gör dock klart att de föredrar att själva prata med domaren, eftersom det är denne som kommer att fatta beslutet.
- 116.** Det finns visserligen en risk för att barn blir styrda när de hörs och uttrycker sina åsikter (t.ex. av den ena föräldern mot den andra). Alla åtgärder bör vidtas för att se till att risken för detta inte undergräver barnets grundläggande rättigheter.
- 117.** FN:s kommitté för barnets rättigheter varnar för ett synsätt som präglas av så kallad tokenism samt för oetisk praxis⁸⁵ och räknar upp de grundläggande kraven för en effektiv och meningsfull tillämpning av rätten att bli hörd.⁸⁶ Förfaranden för att höra barn bör vara öppna och informativa, frivilliga, präglas av respekt, vara relevanta, barnvänliga, inkluderande, utföras av utbildad personal, trygga och riskmedvetna, och slutligen innefatta en möjlighet att utkräva ansvar.

I ett mål som rörde internationell adoption med italienska adoptanter av rumänska barn (målet *Pini med flera mot Rumänien*) var Europadomstolen mycket tydlig om barnens rätt att höras och få sina synpunkter tagna på allvar: ”det måste påpekas att barnen i målet i fråga motsatte sig tanken på att förenas med adoptivföräldrarna i

84. FN:s kommitté för barnets rättigheter rekommenderar att barn hörs direkt. Allmän kommentar nr 12 om barnets rätt att bli hörd (CRC/C/GC/12, 1 juli 2009), punkt 35.

85. Allmän kommentar nr 12 om barnets rätt att bli hörd (CRC/C/GC/12, 1 juli 2009), punkt 132: ”Kommittén uppmanar konventionsstaterna att undvika synsätt som präglas av tokenism, vilka begränsar barns möjligheter att uttrycka åsikter eller låter barn bli hörda men underlåter att tillmäta deras åsikter betydelse. Kommittén betonar att manipulation av barn från vuxna, där barn placeras i situationer där de blir tillsagda vad de kan säga, eller där barn genom att delta utsätts för risk för skada inte utgör etisk praxis och inte kan anses som genomförande av artikel 12”.

86. Allmän kommentar nr 12 om barnets rätt att bli hörd (CRC/C/GC/12, 1 juli 2009), punkterna 133-134.

Italien så snart som de uppnått en ålder där man rimligen kan anta att deras personligheter hade formats och de uppnått nödvändig mognad för att kunna uttrycka sina åsikter i fråga om i vilken miljö de önskade att tillbringa sin uppväxt”.⁸⁷ ”I enlighet med barnens bästa borde hänsyn ha tagits till deras åsikter i frågan så snart som de uppnått tillräcklig mognad för att kunna uttrycka dessa. Barnens ihärdiga vägran, alltsedan de uppnått tio års ålder, att resa till Italien och förenas med sina adoptivföräldrar ska i detta fall tillmätas viss betydelse”.⁸⁸

I målet *Hokkanen mot Finland* begärde en far vårdnad om sin dotter som under flera år hade bott med sina morföräldrar. Flickan ville inte bo hos sin far och Europadomstolen fann att barnet hade uppnått tillräcklig mognad för att hänsyn skulle tas till hennes åsikter, och att umgängesrätt därför inte skulle beviljas mot hennes önskan.⁸⁹

4. Undvika onödigt dröjsmål

- 118.** Ärenden som rör barn behöver handläggas snabbt, och ett system som prioriterar dem kan övervägas.⁹⁰ Skyndsamhetsprincipen fastställs i riktlinje 50. Hänsyn bör tas till att barns tidsuppfattning skiljer sig från vuxnas, och att tidsfaktorn är mycket viktig för dem. Ett ettårigt förfarande i ett vårdnadsärende kan till exempel förefalla mycket längre för en 10-åring än för en vuxen. Rättegångsreglerna bör möjliggöra ett prioriteringssystem i allvarliga och brådskande ärenden, eller i fall där oåterkalleliga konsekvenser kan uppstå om inte åtgärder vidtas omgående (riktlinje 51 omfattar familjerättsliga ärenden).

87. Europadomstolen för de mänskliga rättigheterna (andra avdelningen), dom av den 22 juni 2004, *Pini med flera mot Rumänien*, nr 78028/01 och 78030/01, punkt 157.

88. *Ibid.*, punkt 164.

89. Europadomstolen för de mänskliga rättigheterna (avdelning), dom av den 23 september 1994, *Hokkanen mot Finland*, nr 19823/92, punkt 61.

90. Jfr. artikel 41 i procedurreglerna för Europadomstolen för de mänskliga rättigheterna. Detta bör tillämpas oftare enligt I. Berro-Lefevre, a.a., s. 76.

119. Ytterligare exempel på denna princip återfinns i tillämpliga Europarådsinstrument. Ett av dem ställer krav på stater att säkerställa att utredningar och straffrättsliga förfaranden prioriteras och utförs utan omotiverade förseningar.⁹¹ Detta är också av särskild vikt för att offer ska kunna gå vidare i återhämtningsprocessen. I ett annat instrument rekommenderas uttryckligen att se till att minderåriga behandlas snabbare, med undvikande av onödiga dröjsmål, för att säkerställa effektiva utbildningsåtgärder.⁹²

120. Som anges i riktlinje 53 kan respekten för barnets bästa ställa krav på flexibilitet från de rättsliga myndigheterna i genomförandet av vissa beslut i enlighet med den nationella lagstiftningen.

Europadomstolen har i två mål mot Tyskland diskuterat tidsfaktorn. Domstolen fann att det i fall som rör förhållandet mellan föräldrar och barn föreligger en skyldighet att agera med särskild omsorg med hänsyn till risken för att ett utdraget tidsförlopp kan leda till att ärendet i praktiken avslutas och att barnets relation till en av föräldrarna kan begränsas.⁹³

I målet *Paulsen-Medalen och Svensson mot Sverige* konstaterade Europadomstolen att Europakonventionens artikel 6.1 hade överträtts i och med att myndigheterna inte agerat med erfordrad särskild omsorg under handläggningen av en vårdnadstvist.⁹⁴

Att undvika onödiga dröjsmål är även viktigt i brottmål. I målet *Bouamar mot Belgien* ställdes krav på en särskilt snabb granskning i ärenden där barn hålls i förvar. Omotiverat långa tidsförlopp ansågs knappast vara förenliga med den snabbhet som krävs enligt villkoren i artikel 5.4 i Europakonventionen.⁹⁵

91. Europarådets konvention om skydd för barn mot sexuell exploatering och sexuella övergrepp (CETS nr 201, artikel 30, punkt 3).

92. Europarådets ministerkommittés rekommendation nr R (87)20 om samhällets reaktioner på ungdomsbrottslighet, punkt 4.

93. Se Europadomstolen för de mänskliga rättigheterna (stor sammansättning), dom av den 13 juli 2000, *Elsholz mot Tyskland*, nr 25735/94, punkt 49, samt dom av den 8 juli 2003, *Sommerfeld mot Tyskland*, nr 31871/96, punkt 63.

94. Europadomstolen för de mänskliga rättigheterna (avdelning), dom av den 19 februari 1998, *Paulsen-Medalen och Svensson mot Sverige*, nr 16817/90, punkt 42.

95. Europadomstolen för de mänskliga rättigheterna (avdelning), dom av den 29 februari 1988, *Bouamar mot Belgien*, nr 9106/80, punkt 63.

5. Organisation av förfarandet, barnvänlig miljö och barnvänligt språke

121. Barnvänliga arbetsmetoder⁹⁶ gör det möjligt för barn att känna sig trygga. Att ha sällskap av en person som de litar på kan hjälpa barn att känna sig tryggare under förfarandet. Europarådets konvention om skydd för barn mot sexuell exploatering och sexuella övergrepp (CETS nr 201)⁹⁷ föreskriver att ett barn får medföljas av sitt juridiska biträde eller en vuxen som barnet själv väljer, men att detta bör vara en person som anses lämplig. En viss medföljande person kan nekas att närvara genom ett motiverat beslut.

122. Byggnaders utformning kan få barn att känna sig väldigt obekväma. Domstolspersonal bör bland annat bekanta barnen med domstolslokaler och inblandade tjänstemäns identitet (riktlinje 55). Även vuxna kan uppleva domstolar som ganska besvärande eller skrämmande (riktlinje 62). Detta kan vara svårt att ändra på, åtminstone när det gäller befintliga domstolar. Men det finns sätt att förbättra behandlingen av barn i dessa domstolar genom att arbeta med barnen på ett mer barnvänligt sätt.

123. Domstolar kan där så är möjligt förses med särskilda förhörssrum som tar hänsyn till barnets bästa. På motsvarande sätt kan en barnvänlig domstolsmiljö innebära att inga peruker, kappor eller andra typer av uniformer eller officiell klädsel bärs i rätten. Detta kan tillämpas med hänsyn till barnets ålder och tjänstemannens roll. Beroende på omständigheterna och barnets uppfattning kan det mycket väl vara så att exempelvis uniformer gör det tydligt för barnet att han eller hon talar med en polis och inte en socialarbetare, vilket kan vara av betydelse. Detta kan också bidra till att ge barnet en känsla av att den behöriga myndigheten tar de frågor som påverkar barnet på allvar. Sammanfattningsvis kan miljön vara relativt formell, men tjänstemännens uppträdande bör vara mindre formellt och i alla händelser barnvänligt.

96. Se W. McCarney, "The principles of child-friendly justice at international level" *International justice for children*, Monografi nr 3, Council of Europe Publishing, 2008, s. 119-127.

97. Artikel 35.1 b.

- 124.** Än viktigare är att ett barnvänligt rättsväsende innebär att barn kan förstå innehåll och omfattning av fattade beslut, samt vilka följder de för med sig. Domar och motiveringar kan av rättsliga skäl inte alltid dokumenteras och förklaras på ett barnvänligt språk. Barn bör dock få dessa beslut förklarade för sig, av sitt biträde eller annan lämplig person (förälder, socialarbetare etc.).
- 125.** Särskilda ungdomsdomstolar, eller i vart fall ungdomsavdelningar, kan inrättas för handläggning av brott begångna av barn.⁹⁸ Hänvisning av barn till domstolar, förfaranden eller domar som är avsedda för vuxna bör inte tillåtas.⁹⁹ I linje med kravet på specialisering inom området kan specialiserade enheter inrättas inom de brottsbekämpande myndigheterna (riktlinje 63).

I flera mål mot Storbritannien som berörde ungdomsbrottslingar betonade domstolen att särskilda åtgärder måste vidtas för att ändra vuxendomstolarnas procedurer så att de stränga villkor som gäller vid rättegångar för vuxna mildras med hänsyn till den tilltalades unga ålder. Rättstillämpare bör till exempel inte peruker eller kappor, och den unga tilltalade ska inte sitta ensam i ett upphöjt bås utan bör istället sitta bredvid sitt juridiska biträde eller sin socialarbetare. Förhandlingar bör genomföras på ett sådant sätt att hot och hämningar som barnen upplever kan minskas i största möjliga mån.

Efter målen *T. mot Storbritannien* och *V. mot Storbritannien*, i vilka miljön i den nationella domstolen ansågs vara skrämmande för ett barn, utarbetades en *Practice Direction for Trials of Children and Young Persons in the Crown Court*. Syftet är att undvika att barnet som står inför rätta upplever hot, förödmjukelser eller lidande. Denna så kallade *Practice Direction* innefattar bland annat: möjlighet för barnet att besöka och bekanta sig med rättssalen före rättegången, möjlighet till stöd från polisen för att undvika hot eller smädelser från pressen, inga peruker eller kappor får bäras, förklaring av förfarandet på ett sätt som barnet kan förstå, begränsad närvaro vid domstolsförhandlingar osv.

98. FN:s konvention om barnets rättigheter, artikel 40.3.

99. Europarådets ministerkommittés rekommendation nr R (87)20 om samhällets reaktioner på ungdomsbrottslighet, förfaranden riktade mot barn punkt 5.

Det polska justitieministeriet främjar och genomför tillsammans med en frivilligorganisation ett koncept med barnvänliga förhørsrum. Huvudsyftet är att skydda barn som varit vittnen eller offer för brott, särskilt brott som rör sexuellt våld eller våld i hemmet, genom att införa principer där barn förhörs under trygga förhållanden av kompetent personal. Förfarandet säkerställer att barn förhörs av en domare i närvaro av en psykolog. Andra berörda personer (åklagare, biträde, den tilltalade, den enskilda klaganden) sitter i ett separat rum och har möjlighet att delta i förhöret via kommunikationssystem mellan rummen, bakom spegelglas och/eller via direktsändning. Viktiga detaljer för att få barn att känna sig tryggare innefattar bland annat: garanterad avskildhet (ljudisolerad dörr mellan förhørsrum och andra rum/lokaler); rum utrustat i enlighet med barnets behov för att säkerställa att han eller hon känner sig fysiskt och mentalt trygg under förhöret, rummet inrett i neutrala färger och på ett sätt som ser till att barnet har det bekvämt under tiden därinne (bord och stolar i två olika storlekar, en soffa eller fåtölj, mjuk matta); rum utrustade med material och utrustning som kan användas för att inhämta information från barn (färgpennor, papper, dockor etc.).

6. Vittnesmål/utsagor från barn

- 126.** Att inhämta vittnesmål/utsagor från barn är långt ifrån enkelt. Eftersom det finns få normer på området (som t.ex. FN:s riktlinjer om rättsskipning i ärenden som rör barn som blivit offer för eller vittnen till brott),¹⁰⁰ har ett behov uppstått att ta itu med dessa frågor, eftersom genomförandet av sådana förhör med hänsyn till vittnesmål/utsagor kräver praktisk vägledning.

100. FN:s riktlinjer om rättsskipning i ärenden som rör barn som blivit offer för eller vittnen till brott (ECOSOC res. 2005/20, 22 juli 2005), punkt XI, 30 d: "Använd förfaranden som tar hänsyn till barnens behov, inklusive barnanpassade förhørsrum, tvärvetenskapliga tjänster för barnoffer inrättade på samma plats, anpassade domstolsmiljöer som tar hänsyn till barnvittnen, pauser när barn vittnar, förhandlingar förlagda till tider på dagen som är lämpliga med hänsyn till barnets ålder och mognad, ett lämpligt anmälningssystem för att säkerställa att barnet endast infinns sig i domstolen när det är nödvändigt, samt andra lämpliga åtgärder för att underlätta barnets vittnesmål". Det bör komma ihåg att dessa riktlinjer handlar om att avge vittnesmål i allmänhet, inte bara i straffrättsliga förfaranden.

- 127.** Som anges i riktlinje 64 bör detta så långt det är möjligt utföras av utbildade yrkesverksamma. I samma hänseende rekommenderar riktlinje 66 att förhör, i fall där det krävs fler än ett förhör, med fördel bör utföras av en och samma person för att säkerställa konsekvens och ömsesidigt förtroende. Antalet förhör bör dock vara så få som möjligt (riktlinje 67).
- 128.** Av uppenbara skäl bör särskilda åtgärder vidtas så att inhämtandet av vittnesmål, särskilt från barnoffer, sker under gynnsammast möjliga förhållanden. Att tillåta vittnesmål via ljud- eller bildupptagning eller via TV-länk är några exempel på denna praxis. Andra exempel innefattar möjligheten att få avge vittnesmål till experter för rättegången, undvika visuell eller annan kontakt mellan offret och den utpekade gärningsmannen (riktlinje 68), eller att avge vittnesmål utan att den utpekade gärningsmannen närvarar (riktlinje 69). I vissa fall, som sexuellt utnyttjande, kan dock videoupptagningar av förhör vara traumatiska för vittnet. Den möjliga skada eller sekundär viktimitisering som sådana upptagningar kan medföra måste därför utvärderas och andra metoder, t.ex. ljudupptagning, övervägas för att undvika sekundära trauman och viktimitisering.
- 129.** Medlemsstaternas processrätt och lagstiftning på detta område varierar betydligt och mindre strikta regler för barn som vittnar kan förekomma. Medlemsstaterna bör i alla händelser prioritera barnets bästa vid tillämpningen av lagstiftningen när det gäller vittnesmål. Exempel i riktlinje 70 innefattar frånvaron på krav när det gäller ed eller liknande sanningsförsäkringar för barn. Syftet med dessa riktlinjer är inte att påverka garantierna för rätten till försvar i de olika rättssystemen. De uppmanar dock medlemsstaterna att, vid behov, anpassa delar av reglerna om vittnesmål för att undvika att barn utsätts för ytterligare trauman. I slutändan är det alltid upp till domaren att beakta allvaret och giltigheten i alla vittnesmål och utsagor.
- 130.** I riktlinje 70 anges också att dessa anpassningar till barn inte i sig bör minska ett vittnesmåls värde. Barnvittnen bör dock inte förberedas inför vittnesmål på grund av risken för att barnet påverkas alltför mycket. Ansvar för att upprätta mallar för förhørsprotokoll (riktlinje 71) bör inte nödvändigtvis ligga på domarna, utan snarare på de nationella rättsliga myndigheterna.

- 131.** Det finns visserligen vissa fördelar med att använda ljud- eller video-upptagning av barns vittnesmål i och med att detta minskar risken för upprepningar av ofta traumatiska upplevelser. Men för barn som är misstänkta gärningsmän, inte vittnen, kan det vara mer lämpligt att använda sig av direkta vittnesmål framför en domare som leder utfrågningen.
- 132.** Som redan påpekats bör åldern inte utgöra ett hinder för barnets rätt att delta helt och fullt i rättsprocessen.¹⁰¹ I enlighet med riktlinje 73 bör barns vittnesmål inte förutsättas vara ogiltiga eller opålitliga enbart på grundval av barnets ålder.
- 133.** I fall där barn kommer att bli ombedda eller uttrycker en önskan att vittna i familjerättsliga förfaranden bör vederbörlig hänsyn tas till deras utsatta position i familjen samt hur ett sådant vittnesmål kan påverka barnens aktuella och framtida relationer. Alla möjliga ansträngningar bör vidtas för att se till att barnet görs medvetet om konsekvenserna av sitt vittnesmål och får möjlighet att vittna via något av tidigare nämnda medel.

Europadomstolen är medveten om de särskilda villkor som råder i förfaranden som rör sexualbrott. I målet *S.N. mot Sverige* fann Europadomstolen att: ”sådana förfaranden uppfattas ofta som en svår prövning av offret, särskilt när den senare mot sin vilja konfronterades med den tilltalade. Dessa villkor blir än mer påtagliga i fall som rör en minderårig. Vid bedömningen av frågan om huruvida den anklagade i sådana förfaranden har fått en rättvis rättegång, måste hänsyn tas till offrets rätt till respekt för privatlivet. Domstolen godtar därför att man i rättsliga förfaranden som rör sexuella övergrepp vidtar vissa åtgärder i syfte att skydda offret, förutsatt att sådana åtgärder kan tillämpas i förening med ett tillfredsställande och effektivt utövande av rätten till försvar”.¹⁰²

I samma mål uppmärksammades även vissa frågors potentiellt ledande karaktär. För att undvika de negativa effekterna av sådana kan man kalla in rättspsykologiska experter med särskild utbildning och kunskap.¹⁰³

101. *Ibid.*, punkt VI, 18.

102. Europadomstolen för de mänskliga rättigheterna (första avdelningen), dom av den 2 juli 2002, *S.N. mot Sverige*, nr 34209/96, punkt 47.

103. *Ibid.*, punkt 53.

I målet *W.S. mot Polen* föreslog Europadomstolen olika sätt att pröva ett ungt barnoffers trovärdighet och påpekade att detta skulle kunna utföras på ett mindre inkräktande sätt än genom direkta förhör. Flera sofistikerade metoder kan tillämpas, till exempel att förhöra barnet i närvaro av en psykolog med skriftliga frågor från försvaret, eller i en studio som gör det möjligt för käranden eller dennes juridiska biträde att närvara vid förhöret via videolänk eller bakom spegelglas.¹⁰⁴

E. Barnvänligt rättsväsende efter rättsliga förfaranden

- 134.** Det finns många åtgärder som kan vidtas för att göra rättsväsendet barnvänligt efter det att rättsliga förfaranden har avslutats. Detta börjar med att kommunicera och förklara beslutet eller domen för barnet (riktlinje 75). Denna information bör kompletteras med en förklaring om möjliga åtgärder som kan vidtas, vilket inkluderar överklagande eller att vända sig till en oberoende klagomålsmekanism. Detta bör, beroende på rättssystem, göras av barnets representant, det vill säga barnets biträde, gode man eller annan juridisk företrädare. Riktlinjerna 75, 77 och 81 hänvisar till dessa representanter.
- 135.** Riktlinje 76 rekommenderar att utan dröjsmål vidta åtgärder för att underlätta verkställandet av beslut/avgöranden som rör eller påverkar barn.
- 136.** I många ärenden, särskilt inom civilrätten, innebär domen inte nödvändigtvis att konflikten eller problemet är löst. Ett bra exempel på detta är familjeärenden som berörs i riktlinjerna 78-79. Inom detta känsliga område bör finnas tydliga regler om att undvika maktmedel, tvång eller våld vid verkställighet av exempelvis umgänge för att undvika ytterligare traumatisering. Föräldrar bör därför hellre hänvisas till medlingstjänster eller neutrala umgångescentra för att lösa sina konflikter än att rättens beslut verkställs av polis. Det enda undantaget från denna regel är om barnets välbefinnande hotas. Andra tjänster, t.ex. familjestöd, fyller också en funktion i uppföljningen av familjekonflikter för att säkerställa barnets bästa.

¹⁰⁴ Europadomstolen för de mänskliga rättigheterna (fjärde avdelningen), dom av den 19 juni 2007, *W.S. mot Polen*, nr 21508/02, punkt 61.

I fall som rör verkställighet av beslut i familjerättsliga ärenden, t.ex. umgänces- eller vårdnadsrätt, har Europadomstolen vid flera tillfällen framhållit att det avgörande är frågan om huruvida de nationella myndigheterna i mesta möjliga mån har vidtagit alla nödvändiga åtgärder för att underlätta verkställandet i varje enskilt fall.

I Österrike ger ”Besuchsaufe” barn möjlighet att i en trygg och stödjande miljö hålla kontakten med båda föräldrarna efter en skilsmässa eller separation. För att undvika konflikter mellan föräldrarna kan umgängesrätten tillhandahållas i särskilda lokaler under överinseende av utbildad personal. Denna form av övervakat umgänge kan beordras av rätten eller begäras av en eller båda föräldrarna. Det centrala är barnets välbefinnande samt att undvika att barnet hamnar i kläm i en konflikt mellan föräldrarna.

- 137.** Riktlinjerna 82 och 83 berör barn i konflikt med lagen. Där behandlas särskilt frågan om en lyckad återanpassning till samhället, vikten av att barns straffregister omfattas av sekretess utanför rättssystemet samt legitima undantag från denna viktiga princip. Undantag kan göras vid allvarliga brott, bland annat med hänsyn till allmän säkerhet eller vid anställningar som innefattar arbete med barn. Ett exempel kan vara anställning av en person som tidigare har begått övergrepp mot barn. Riktlinje 83 syftar till att skydda alla kategorier av barn, inte bara särskilt utsatta barn.
- 138.** I målet *Bouamar mot Belgien* granskade Europadomstolen ett ärende där en ungdomsbrottsling skickats in och ut ur ett fängelse för vuxna nio gånger. Trots att ungdomsskyddslagen vid den tidpunkten tillät att man höll barn i förvar i fängelser för vuxna konstaterade Europadomstolen för mänskliga rättigheter att: ”de nio placeringsbesluten, tillsammans, inte var förenliga med stycke d, artikel 5.1 d. De upprepade frihetsberövandena gjorde varje placeringsbeslut allt mindre ”lagenligt” enligt stycke d, artikel 5.1 d, särskilt med beaktande av att den allmänna åklagaren aldrig inledde rättsliga förfaranden mot käranden i fråga om de anklagelser som riktades mot honom”.¹⁰⁵

¹⁰⁵ Europadomstolen för de mänskliga rättigheterna (avdelning), dom av den 29 februari 1988, *Bouamar mot Belgien*, nr 9106/80, punkterna 52-53.

Den brittiska stiftelsen Barnardo's startade sin *Children's Advocacy Service* för barn och ungdomar på ett antal institutioner för ungdomsbrottslingar i Storbritannien. I tjänsterna ingår ett oberoende försvar, hjälp i ärenden som rör socialtjänst, omsorg, behandling och planering av omplacering under tiden som ungdomarna hålls i förvar. Förutom ett personligt möte inom en vecka efter att de frihetsberövats kan unga människor kontakta tjänsten direkt eller använda dess kostnadsfria hjälplinje. *Children's Advocacy Service* hjälper unga människor att förstå systemet och komma i kontakt med lämpliga yrkespersoner som kan hjälpa dem lösa sina problem.

V. Främjande av andra barnvänliga åtgärder

- 139.** För att uppnå verkliga förbättringar inom barns rättigheter och ett barnvänligt rättsväsende krävs givetvis en proaktiv hållning från Europarådets medlemsstater, vilka uppmanas att genomföra en rad olika åtgärder.
- 140.** Åtgärderna *a* till *d* uppmanar till forskning inom detta område, utbyte av praxis, samarbeten samt medvetandegörande åtgärder, särskilt genom att skapa barnvänliga versioner av rättsliga instrument. De uttrycker också ett stöd för välfungerande informationsenheter för barns rättigheter.
- 141.** Investeringar i utbildning om barns rättigheter och spridande av information om barns rättigheter är inte bara en skyldighet i enlighet med FN:s konvention om barnets rättigheter¹⁰⁶. Det är också en åtgärd för att förebygga kränkningar av barns rättigheter. Att vara medveten om sina rättigheter är en grundförutsättning för att kunna leva enligt dem och känna igen möjliga kränkningar av dessa rättigheter.¹⁰⁷

106. Artikel 42: "Konventionsstaterna åtar sig att genom lämpliga och aktiva åtgärder göra konventionens bestämmelser och principer allmänt kända bland såväl vuxna som barn."

107. Se också Berro-Lefèvre, *a.a.*, s. 74-75.

Många organisationer har producerat barnvänliga versioner av FN:s konvention om barnets rättigheter och andra relevanta dokument om barns rättigheter. Ett exempel är den barnvänliga version av FN:s riktlinjer om rättskipning i ärenden som rör barn som blivit offer för eller vittnen till brott, som tagits fram av Unicef och FN:s drog- och brottsbekämpningsbyrå (Unodc).

- 142.** Åtgärderna i styckena *e* till *g* syftar till att underlätta barns tillgång till rättsliga prövningar och klagomålsmekanismer, och beaktar en rad möjliga åtgärder i detta avseende (inrättande av specialiserade domare och juridiska biträden, underlätta det civila samhällets roll samt för oberoende organ på nationell, regional och internationell nivå). I detta avseende bör staterna överväga användning av kollektiva klagomål. Ett bra exempel på den kollektiva klagomålsmekanismen i den reviderade europeiska sociala stadgan (ETS nr 163) är att den är tillgänglig, inget enskilt offer erfordras samt att inte alla nationella rättsmedel måste ha uttömts. Barnombudsmän, ideella barnrättsorganisationer, socialtjänster osv. bör ha möjlighet att inge klagomål mot beslut eller inleda förfaranden för ett enskilt barns räkning.
- 143.** Det bör noteras att främjande av nya strategier även sker på internationell nivå, t.ex. tidigare nämnda kampanj till förmån för ett klagomålsförfarande enligt FN:s konvention om barnets rättigheter.
- 144.** Styckena *h* till *i* fokuserar uppmärksamheten på behovet av lämplig utbildning, fortbildning och medvetandehöjande åtgärder, medan styckena *j* till *k* uttrycker ett stöd för lämpliga specialiserade strukturer och tjänster.

VI. Kontroll och utvärdering

- 145.** Medlemsstaterna uppmanas vidta ett antal åtgärder för att tillämpa dessa riktlinjer. De bör säkerställa att riktlinjerna får stor spridning till alla myndigheter som ansvarar för eller på annat sätt är involverade i försvaret av barns rättigheter. En möjlighet kan vara att sprida barnvänliga versioner av riktlinjerna.

- 146.** Medlemsstaterna bör också granska att nationell lagstiftning, politik och praxis överensstämmer med dessa riktlinjer, samt regelbundet granska arbetsmetoderna inom detta område. De uppmanas även att fastställa särskilda åtgärder för uppfyllande av dessa riktlinjers ord och anda.
- 147.** I detta avseende är upprätthållandet eller införandet av ett regelverk som innefattar en eller flera oberoende mekanismer (som t.ex. ombudsmän eller barnombudsmän) av avgörande betydelse för att främja och övervaka tillämpningen av dessa riktlinjer.
- 148.** Slutligen framstår det som uppenbart att det civila samhällets organisationer, institutioner och organ som främjar och skyddar barnets rättigheter bör ges en aktiv roll i övervakningsprocessen.

Sales agents for publications of the Council of Europe

Agents de vente des publications du Conseil de l'Europe

BELGIUM/BELGIQUE

La Librairie Européenne -
The European Bookshop
Rue de l'Orme, 1
BE-1040 BRUXELLES
Tel.: +32 (0)2 231 04 35
Fax: +32 (0)2 735 08 60
E-mail: info@libeurop.eu
http://www.libeurop.be

Jean De Lannoy/DL Services
Avenue du Roi 202 Koningslaan
BE-1190 BRUXELLES
Tel.: +32 (0)2 538 43 08
Fax: +32 (0)2 538 08 41
E-mail: jean.de.lannoy@dl-servi.com
http://www.jean-de-lannoy.be

BOSNIA AND HERZEGOVINA/ BOSNIE-HERZÉGOVINE

Robert's Plus d.o.o.
Marka Marulića 2/V
BA-71000, SARAJEVO
Tel.: + 387 33 640 818
Fax: + 387 33 640 818
E-mail: robertsplus@bih.net.ba

CANADA

Renouf Publishing Co. Ltd.
1-5369 Canotek Road
CA-OTTAWA, Ontario K1J 9J3
Tel.: +1 613 745 2665
Fax: +1 613 745 7660
Toll-Free Tel.: (866) 767-6766
E-mail: order.dept@renoufbooks.com
http://www.renoufbooks.com

CROATIA/CROATIE

Robert's Plus d.o.o.
Marasovičeva 67
HR-21000, SPLIT
Tel.: + 385 21 315 800, 801, 802, 803
Fax: + 385 21 315 804
E-mail: robertsplus@robertsplus.hr

CZECH REPUBLIC/ RÉPUBLIQUE TCHÈQUE

Suweco CZ, s.r.o.
Klecakova 347
CZ-180 21 PRAHA 9
Tel.: +420 2 424 59 204
Fax: +420 2 848 21 646
E-mail: import@suweco.cz
http://www.suweco.cz

DENMARK/DANEMARK

GAD
Vimmelskaflet 32
DK-1161 KØBENHAVN K
Tel.: +45 77 66 60 00
Fax: +45 77 66 60 01
E-mail: gad@gad.dk
http://www.gad.dk

FINLAND/FINLANDE

Akateeminen Kirjakauppa
PO Box 128
Keskuskatu 1
FI-00100 HELSINKI
Tel.: +358 (0)9 121 4430
Fax: +358 (0)9 121 4242
E-mail: akatilaus@akateeminen.com
http://www.akateeminen.com

FRANCE

La Documentation française
(diffusion/distribution France entière)
124, rue Henri Barbusse
FR-93308 AUBERVILLIERS CEDEX
Tél.: +33 (0)1 40 15 70 00
Fax: +33 (0)1 40 15 68 00
E-mail: commande@ladocumentationfrancaise.fr
http://www.ladocumentationfrancaise.fr

Librairie Kléber
1 rue des Francs Bourgeois
FR-67000 STRASBOURG
Tel.: +33 (0)3 88 15 78 88
Fax: +33 (0)3 88 15 78 80
E-mail: librairie-kleber@coe.int
http://www.librairie-kleber.com

GERMANY/ALLEMAGNE AUSTRIA/AUTRICHE

UNO Verlag GmbH
August-Bebel-Allee 6
DE-53175 BONN
Tel.: +49 (0)228 94 90 20
Fax: +49 (0)228 94 90 222
E-mail: bestellung@uno-verlag.de
http://www.uno-verlag.de

GREECE/GRÈCE

Librairie Kauffmann s.a.
Stadiou 28
GR-105 64 ATHINAI
Tel.: +30 210 32 55 321
Fax: +30 210 32 30 320
E-mail: ord@otenet.gr
http://www.kauffmann.gr

HUNGARY/HONGRIE

Euro Info Service
Pannónia u. 58.
PF. 1039
HU-1136 BUDAPEST
Tel.: +36 1 329 2170
Fax: +36 1 349 2053
E-mail: euroinfo@euroinfo.hu
http://www.euroinfo.hu

ITALY/ITALIE

Licosa SpA
Via Duca di Calabria, 1/1
IT-50125 FIRENZE
Tel.: +39 0556 483215
Fax: +39 0556 41257
E-mail: licosa@licosa.com
http://www.licosa.com

NORWAY/NORVÈGE

Akademika
Postboks 84 Blindern
NO-0314 OSLO
Tel.: +47 2 218 8100
Fax: +47 2 218 8103
E-mail: support@akademika.no
http://www.akademika.no

POLAND/POLOGNE

Ars Polona JSC
25 Obrocnow Street
PL-03-933 WARSZAWA
Tel.: +48 (0)22 509 86 00
Fax: +48 (0)22 509 86 10
E-mail: arspolona@arspolona.com.pl
http://www.arspolona.com.pl

PORTUGAL

Livraria Portugal
(Dias & Andrade, Lda.)
Rua do Carmo, 70
PT-1200-094 LISBOA
Tel.: +351 21 347 42 82 / 85
Fax: +351 21 347 02 64
E-mail: info@livrariaportugal.pt
http://www.livrariaportugal.pt

RUSSIAN FEDERATION/ FÉDÉRATION DE RUSSIE

Ves Mir
17b, Butlerova ul.
RU-101000 MOSCOW
Tel.: +7 495 739 0971
Fax: +7 495 739 0971
E-mail: orders@vesmirbooks.ru
http://www.vesmirbooks.ru

SPAIN/ESPAGNE

Díaz de Santos Barcelona
C/ Balmes, 417-419
ES-08022 BARCELONA
Tel.: +34 93 212 86 47
Fax: +34 93 211 49 91
E-mail: david@diazdesantos.es
http://www.diazdesantos.es

Díaz de Santos Madrid
C/Albasanz, 2
ES-28037 MADRID
Tel.: +34 91 743 48 90
Fax: +34 91 743 40 23
E-mail: jpinilla@diazdesantos.es
http://www.diazdesantos.es

SWITZERLAND/SUISSE

Planetis Sàrl
16 chemin des Pins
CH-1273 ARZIER
Tel.: +41 22 366 51 77
Fax: +41 22 366 51 78
E-mail: info@planetis.ch

UNITED KINGDOM/ROYAUME-UNI

The Stationery Office Ltd
PO Box 29
GB-NORWICH NR3 1GN
Tel.: +44 (0)870 600 5522
Fax: +44 (0)870 600 5533
E-mail: book.enquiries@tso.co.uk
http://www.tsoshop.co.uk

UNITED STATES and CANADA/ ÉTATS-UNIS et CANADA

Manhattan Publishing Co
670 White Plains Road
USA-10583 SCARSDALE, NY
Tel.: +1 914 271 5194
Fax: +1 914 472 4316
E-mail: coe@manhattanpublishing.com
http://www.manhattanpublishing.com

Council of Europe Publishing/Éditions du Conseil de l'Europe
FR-67075 STRASBOURG Cedex

Tel.: +33 (0)3 88 41 25 81 – Fax: +33 (0)3 88 41 39 10 – E-mail: publishing@coe.int – Website: http://book.coe.int

Riktlinjerna för ett barnvänligt rättsväsende med förklarander rapport antogs av Europarådet 2010. Riktlinjerna bygger på befintliga internationella och europeiska normer – särskilt FN:s konvention om barnets rättigheter och den europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna – och är utformade för att garantera barn en effektiv tillgång till och lämplig behandling i rättssystemet. De gäller alla omständigheter där barn, oavsett på vilken grund och i vilken kapacitet, kan komma i kontakt med det straffrättsliga, civilrättsliga eller förvaltningsrättsliga systemet. De erinrar om och främjar principerna om barnets bästa, omsorg och respekt, deltagande, likabehandling samt rättssäkerhet. Riktlinjerna berör frågor som rätten till information, representation och deltagande, skydd av den enskildes privatliv, trygghet, en sektorsövergripande arbetsmethod och utbildning, skyddsåtgärder i alla stadier som rör förfaranden samt frihetsberövande.

Europarådets 47 medlemsstater uppmanas att anpassa sina rättssystem till barns särskilda behov och överbrygga klyftan mellan internationellt överenskomna principer och verkligheten. Motiveringen ger i detta avseende exempel på god praxis och innehåller förslag på lösningar att vidta för att åtgärda rättsliga och faktiska luckor i rättsväsendet för barn.

Dessa riktlinjer utgör en integrerad del i Europarådets strategi för barns rättigheter och dess program "Skapa ett Europa för och med barnen". En rad främjande insatser, samarbets- och kontrollaktiviteter planeras i medlemsstaterna för att säkerställa att riktlinjerna tillämpas effektivt till förmån för alla barn.

Europarådet har 47 medlemsstater och omfattar i princip hela den europeiska kontinenten. Det arbetar för att utveckla gemensamma demokratiska och rättsliga principer som bygger på den europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna och andra referenstexter som rör skyddet av enskilda personer. Europarådet bildades 1949 i efterdyningarna av andra världskriget och har alltsedan dess stått som en symbol för försoning.

Publications Office

Publishing
Editions

COUNCIL
OF EUROPE CONSEIL
DE L'EUROPE

ISBN 978-92-79-27707-8

9 789279 277078

doi:10.2838/16463
DS-31-12-365-SV-N

ISBN 978-92-871-7593-9

9 789287 175939

€15/US\$30